

Tilintarkastusprosessin digitalisoituminen

Joonas Murto

Tekijä(t) Murto Joonas	
Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma	
Raportin/Opinnäytetyön nimi Tilintarkastusprosessin digitalisoituminen	Sivu- ja liitesivumäärä 39+3
<p>Digitalisoituminen on tullut osaksi tilintarkastusprosessia. Se koskettaa jokaista tilintarkastusprosessin osa-aluetta suunnittelu-, tarkastus-, ja raportointivaihetta. Digitalisoituminen on muuttanut prosessia tuomalla siihen järjestelmien kautta ajantasaisuutta ja nopeutta sekä poistanut paperiset vaiheet lähes kokonaan.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella digitaalisia muutoksia eri vaiheissa tilintarkastajien kannalta. Opinnäytetyössä käsitellään mitä digitaalisuus tarkoittaa tilintarkastusprosessissa. Opinnäytetyön avulla saadaan vastaus seuraaviin kysymyksiin: Mikä tilintarkastusprosessin osa on eniten digitalisoitunut? Mitä ovat nämä muutokset käytännössä? Näkevätkö tilintarkastajat riskejä vahvassa digitalisoitumisessa?</p> <p>Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan digitaalisen taloushallinnon prosesseja. Nämä prosessit kytkeytyvät tilintarkastajan työhön heidän saadessaan oikeudet asiakkaan järjestelmään tarkastelemaan näitä prosesseja. Digitaalisuuden näkymistä käydään myös viitekehyksessä läpi. Lisäksi viitekehyksessä käydään läpi jokainen tilintarkastuksen vaihe sekä vaiheen sisältö.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena syksyn 2019 aikana. Tutkimukseen liittyvä aineisto kerättiin toteuttamalla teema haastatteluja. Haastateltaviksi suostui 8 auktorisoitua KHT-, HT-tilintarkastajaa. Tutkimus rajattiin koskemaan pieniä- ja keskiuuria yrityksiä. Haastatteluissa esiintyvät tilintarkastajat olivat myös alan pienemmistä toimijoista valikoitu.</p> <p>Tutkimuksen kautta selvisi, että eniten digitalisoitunut vaihe tilintarkastuksessa on tarkastusvaihe. Siinä muutokset näkyvät konkreettisimmin. Tähän haastateltavat myös toivoivat eniten muutosta automatiikan ja robotiikan avulla. tarkastusvaiheeseen liittyy paljon rutiinomaista työtä, johon automatiikka ja robotiikka voisi tarjota ratkaisuja.</p> <p>Haastatteluiden pohjalta selvisi myös yllättäen, että suurin osa haastateltavista piti digitaalisuuden kasvua huonona asiana. Tilintarkastus muuttuu enemmän kasvottomampaan suuntaan, jolloin asiakassuhde kärsii. Tilintarkastuksen muuttuessa entisestään haastatteluissa selvisi, että tilintarkastajan työ muuttuu mahdollisesti konsultoivampaan suuntaan mekaanisten työvaiheiden siirtyessä automaatioon digitalisoitumisen edetessä.</p>	
Asiasanat Tilintarkastus, digitalisaatio, taloushallinto, työprosessit, digitaalinen taloushallinto, paperiton taloushallinto	

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Tutkimuksen tavoitteet ja rajaus.....	2
1.2	Tutkimuksen toteutus.....	4
2	Digitaalisuus taloushallinnossa ja tilintarkastuksessa.....	5
2.1	Digitaalisen taloushallinnon prosessit.....	6
2.2	Digitaalisen taloushallinnon hyödyt.....	8
2.3	Digitaalisen taloushallinnon riskit.....	9
2.4	Digitaalisuus tilintarkastuksessa.....	9
3	Tilintarkastus.....	11
3.1	Käsitteet.....	11
3.2	Tilintarkastus yleisesti.....	13
3.3	Tilintarkastukseen liittyvät lait ja asetukset.....	13
4	Tilintarkastuksen vaiheet.....	15
4.1	Tilintarkastuksen suunnittelu.....	15
4.2	Tilintarkastuksen toteuttaminen.....	17
4.2.1	Hallinnon tarkastus.....	17
4.2.2	Tilikauden tarkastus.....	18
4.2.3	Tilinpäätöksen tarkastus.....	20
4.3	Tilintarkastuksen raportointi.....	23
4.3.1	Tilinpäätöksen allekirjoittamisen sähköistyminen.....	24
5	Tutkimus.....	25
5.1	Tutkimusmenetelmä.....	25
5.2	Haastatteluiden toteutus sekä haastateltavien taustat.....	25
5.3	Tutkimustulokset.....	26
6	Johtopäätökset & Pohdinta.....	32
6.1	Mahdolliset jatko tutkimukset.....	34
	Lähteet.....	36
	Liitteet.....	40
	Liite 1. Tutkittavan tiedote.....	40
	Liite 2. Haastateltavan suostumus.....	41
	Liite 3. Haastattelurunko / Teemahaastattelu.....	42

1 Johdanto

Opinnäytetyöni aiheena on tilintarkastuksen digitalisoituminen. Digitalisoituminen ja taloushallinnon sähköistyminen tulee vaikuttamaan monella eri osa-alueella tilintarkastajan päivittäisessä työssä ja tilintarkastuksen prosessien eri vaiheissa työn suorittamiseen ja toteuttamiseen. Digitaalisen taloushallinnon muutos tulee muuttamaan tilintarkastustyötä, mutta samalla tuo tilintarkastajalle uusia mahdollisuuksia kehittyä työssään. (Lohtander, 26.10.2018). Digitaalista taloushallintoa ja sen kehittymistä hyödyntämällä, voidaan tarkastus suorittaa sujuvammin ja ajasta tai paikasta riippumatta. Työni tarkoituksena on selvittää, mikä tilintarkastusprosessin vaiheista on eniten digitalisoitunut ja miten digitaalisuus tarkastusprosessin eri vaiheissa?

Opinnäytetyöni aiheen valinta, muokkautui omakohtaisten kokemusten perusteella. Suoritin ammattikorkeakoulun perus- sekä suuntautumistyöharjoitteluni tilintarkastusyhteisössä. Työharjoittelun edetessä, huomasin, kuinka paljon digitalisoituminen koskee päivittäistä tilintarkastustyötä monella eri tasolla. Sain harjoittelujen aikana suorittaa tilintarkastustyötä niin suunnitteluvaiheessa aina toteutukseen ja raportointiin asti. Tämän aikana näin eri vaiheet kattavasti ja kuinka digitalisoituminen on osana jokaista vaihetta. Eri asiakkailta oli eri järjestelmät, jotka tulee osata tarkastuksen suorittamista varten. Tästä sain idean aiheeseen, joka koskettaa jokaista tilintarkastuksen parissa työskentelevää. Tilintarkastusprosessin digitalisoituminen aiheena on ajankohtainen ja sitä ei ole tutkittu paljon. Aiheesta on julkaistu artikkeleita, blogi kirjoituksia on useilta eri henkilöiltä eri näkökulmista, joita käsitellään Suomen Tilintarkastajat ry:n blogissa (Suomen Tilintarkastajat ry 2019.). Aiheeseen liittyviä videoita on myös tarjolla, nämä ovat pääosin seminaareja, joissa tilintarkastajan työn muuttumista käsitellään kirjanpidon henkilöiden näkökulmasta (From 14.11.2018).

Tilintarkastuksen tavoitteena on Suomen tilintarkastuslain säätelemien asioiden tarkastaminen, joiden avulla auktorisoitu tilintarkastaja voi laatia ja antaa laissa tarkoitetut tilintarkastukseen liittyvät raportit. (Halonen & Steiner 2010, 13). Suomessa tilintarkastuksen tavoitteena on antaa lausunto yrityksen tilinpäätöksestä ja siihen liittyvistä materiaaleista. Tilinpäätöksen ja materiaalien tulisi antaa riittävä ja oikea kuva yrityksen taloudellisesta asemasta. (Halonen & Steiner 2010, 14.) Tilintarkastajan tehtävänä on tilinpäätöksen oikeellisuuden varmistamisen lisäksi tarkistettava, että tarkastusyrityksen sidosryhmille tarjonta tieto antaa riittävän ja oikean kuvan (Korkeamäki 2017, 40).

Sähköisen taloushallinnon jälkeen on tullut digitaalinen taloushallinto. Digitaalisuudella tarkoitetaan sähköisessä muodossa olevalle tiedolle tehtäviä toimenpiteitä. Kirjanpidon tapahtumat ovat pääasiallisesti automaattisia ja käsittelyssä ei käytetä paperia. (Lahti, Salminen 2008, 19). Tilintarkastukseen digitaalinen taloushallinto tuo monia eri työtä helpottavia ja hyödyttäviä tekijöitä. Sen avulla voidaan tehostaa tarkastusta ja nopeuttaa tiedon analysointia. Laadua voidaan parantaa, tunnistamalla riskejä paremmin. Kun riskejä voidaan tunnistaa paremmin, pystytään tarkastukselle luomaan raamit. Asiakastytyvyyttä voidaan parantaa nopealla palvelulla ja asiakas raportoinnin kehittämisessä. Tieto on ajantasaisempaa, joten tarkastusta voidaan suorittaa myös jo etukäteen tilikauden aikana. (Lohtander, 26.10.2018.) Kun kirjanpito tieto on ajantasaista tuottaa se hyötyä sekä johdolle että muille yhtiön taloudellisten lukujen arvioijille (Reponen, Honkamäki 2018, 30).

1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaus

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää mikä tilintarkastusprosessin vaiheista on eniten digitalisoitunut sekä mahdollisesti saada selville vaihe, jossa digitalisoituminen on aiheuttanut eniten muutosta. Millaisia muutokset ovat käytännössä? Opinnäytetyössäni tutkitaan, miten tarkastusprosessi on muuttunut digitalisaation johdosta pienten- ja keskisuurten yritysten tarkastuksessa.

Tilintarkastus on prosessi, jossa tilintarkastaja hankkii evidenssiä ”todisteita” tilinpäätöksen oikeellisuudesta. Tilintarkastus on muuttunut valtavasti digitalisaation johdosta. Tilintarkastusta on suoritettu lähtökohtaisesti ennen tarkistamalla manuaalisesti yhteisön tilinpäätöksen lukujen taustalla olevia tositteita sekä muita materiaaleja. Dokumentointi on tapahtunut manuaalisesti ja apuna ei ole ollut digitalisaation tuomia ratkaisuja. 1950-luvulla tilintarkastajan piti osata monipuolisesti talouden eri puolia ja improvisointi oli osana työtä (PwC 2019). Digitalisaation vahvistumisesta ja nopeasta sähköistymisestä johtuen avuksi on tullut järjestelmiä, jotka hoitavat osan tilintarkastusprosessista automaattisesti. Eri tilintarkastusprosessin vaiheet ovat kuitenkin digitalisoitumisen eri vaiheissa. Laskemista ei tarvitse suorittaa manuaalisesti, apuna on järjestelmiä, joissa monimutkaisetkin laskutoimitukset valmistuvat sekunneissa. Sähköinen taloushallinto on kehittynyt ja sen rinnalle on tullut digitaalinen taloushallinto, joka tuo mukaan automaation sekä robotiikan. Näiden tuomat kehitykset vaikuttavat tilintarkastajan työhön. Työtä pystytään tehdä toimistolta käsin etänä ja koko asiakkaan kirjapitoaineisto voidaan toimittaa sähköisessä muodossa. Tämä vaatii tilintarkastajalta jatkuvaa kehittymistä ja uusien järjestelmien osaamista asiakkaasta riippuen. (Laine 9.5.2017a.)

Opinnäytetyössä tullaan teema haastattelujen perusteella tarkastelemaan lyhyesti, miten digitalisaation eteneminen tulee vaikuttamaan tilintarkastajan työhön sekä nähdäänkö nopeaan digitalisoitumiseen liittyvän mitään riskejä? Tutkimusta varten tutustun aiheesta kirjoitettuihin artikkeleihin ja kirjallisuuteen, jossa tilintarkastajan työhön liittyviin digitaalisuuden ja sähköistymisen tuomiin muutoksiin perehdytään. Aiheeseen syventyessä on hyvä hyödyntää jo aiemmin tehtyjä tutkimuksia aiheesta. Tilintarkastajan työnkuvan muuttumisesta ei ole vielä tehty paljon opinnäytetöitä tai tutkimuksia. Aiheesta tehtyjä tutkimuksia ovat tehneet mm. Jennyfer Shu Lin Fu sekä Toivonen Maija. Jennyfer Shu Lin Fu tutki omassa opinnäytetyössään sähköistä taloushallintoa verrattuna perinteiseen taloushallintoon ja sen vaikutusta tilintarkastajan työhön sekä sen tuomia hyötyjä ja haittoja. Maija Toivonen tutki omassa työssään digitalisoitumisen tuomien muutoksien vaikutusta tilintarkastajan työhön. Yhtäkään tehtyä tutkimusta en löytänyt, jossa käsiteltäisiin tilintarkastuksen muuttumista eri prosessin vaiheissa tai tutkimusta, mikä käsittelee tarkemmin mikä vaihe on eniten digitalisoitunut. Tätä kautta uskon, että aiheeni tarkastelee tilintarkastuksen digitalisoitumista uudelta kantilta. Lisäksi digitalisoituminen etenee vuosittain, joten aiheessa riittää tutkimista digitalisaation etenemisessä. Haastattelujen pohjalta pystyn luomaan lopputulokset tutkimukselleni, joiden pohjalta pystymme mahdollisesti tarkastelemaan tilintarkastajan tarkastusprosessien vaiheiden muuttumista. Tutkimuksessani kirjoitan ensin teoriaosuuden, jonka avulla pystyn paremmin sisäistämään tilintarkastusprosessin sekä tarkastelemaan eri vaiheiden kautta tapahtuneita muutoksia. Teorian avulla saadaan selville myös, mitä tilintarkastukseen liittyviin prosesseihin kuuluu.

Tilintarkastusta määrittelevät ja säätelevät lait. Uusi tilintarkastuslaki astui voimaan 1.1.2016. (Tomperi, Soile 2018, 13) Tilintarkastuslain 2 luvun 5 § sääntelee yhteisön ja säätiön tilintarkastukseen liittyviä edellytyksiä. (Tilintarkastuslaki 18.9.2015/1141) Tilintarkastusvelvollisia ovat muun muassa osakeyhtiöt, asunto-osakeyhtiöt, osuuskunnat, avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt sekä yhdistykset ja säätiöt (TTL 2 luku 2§). Tilintarkastajan ammattinimikkeitä on kolme HT- KHT- ja JHT-tilintarkastaja. (Tomperi, Soile 2018, 17). Rajaan työstäni pois JHT-tarkastajat, koska tutkimukseni keskittyy yksityisen puolen yhtiöiden tilintarkastukseen, julkisen puolen tarkastusta säätelevät omat erityiset lait ja säännökset. Tilinpäätöksen laatimista säätelevät myös erilaiset standardit. Kansainväliset tilinpäätökset noudattavat IFRS tilinpäätösstandardeja (International Financial Reporting Standards). Kansainväliset tilinpäätösstandardien mukaiset tilinpäätökset olen rajannut opinnäytetyöstäni pois. Opinnäytetyössä tarkastellaan Suomen lakien, säännöksiä ja määräyksien puitteissa FAS: ssin (Finnish Accounting Standards) mukaisesti laadittuja tilinpäätöksiä. (Halonen & Steiner 2010, 387-388.) Tutkimuksessa haastateltaviksi olen valinnut HT- ja KHT- tarkastajia, joten auktorisoimattomat tilintarkastajat on rajattu tutkimuksestani pois. Valitessani tutkimukseen HT- ja KHT-tarkastajia haastateltaviksi, voidaan

haastateltavan kokemuksen avulla saada luotettavampia lopputuloksia. HT, - ja KHT-tarkastajilla on laajempi näkemys tilintarkastuksesta, joten heidän näkemyksensä tutkimuksessa auttaa hahmottamaan prosessit paremmin. Lisäksi he toimivat tilinpäätösten allekirjoittajina, joten he osaavat vastata raportointiin liittyviin vaiheiden kysymyksiin.

1.2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimusongelmana selvittämiseksi olen valinnut käyttäväni laadullista tutkimusmenetelmää. Rakennan tutkimukseni pohjalle teorian, jonka kautta pystyn analysoimaan tutkimustuloksia. Opinnäytetyöni perustuu teorioiden pohjalle, joten on tärkeää, että teoria laadittu hyvin ja lähdeaineistoa on käytetty pätevästi. Laadullinen tutkimus on kokonaisuus, joka koostuu aineiston kokoamisesta ja tämän jälkeen sen analysoimisesta. (Tuomi 2018, 23, 75-76).

Aineiston keruu menetelmiä on useita haastattelu, kysely, havainnointi ja muiden dokumenttien kautta saatu tieto. Menetelmiä on mahdollista käyttää yksittäin tai yhdessä. Omassa tutkimuksessa aion menetelmänä käyttää haastattelua ja tarkemmin teema haastattelua. (Tuomi 2018, 83.) Haastattelujen jälkeen tulokset litteroidaan ja niiden pohjalta aletaan rakentaa tuloksia. On tärkeää lukea ja analysoida aineistoa moneen kertaan, jotta pystyy paremmin ja tarkemmin muodostamaan haastattelujen pohjalta tuloksia (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143). Teema haastatteluun päädyin sen takia, koska tämän haastattelumuodon avulla varsinainen haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin. Teemojen avulla voidaan omassa työssäni tarkastella läpi tilintarkastuksen eri vaiheet.

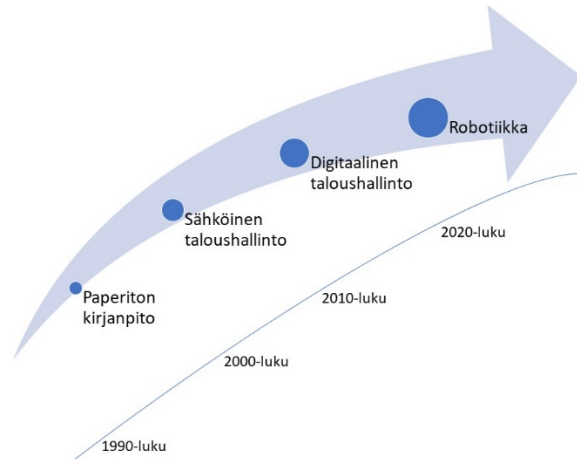
Haastattelu tutkimus on myös itselleni helpoin toteuttaa, koska lähellä pääkaupunkiseutua, joten on mahdollista etsiä haastateltavia monista pienemmistä eri tilintarkastusyhteisöistä, joita pääkaupunkiseudulla on. Haastattelu tutkimuksena on myös joustava, sillä kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä kuin haastattelija katsoo aiheelliseksi, sekä haastattelija voi tarkentaa ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Haastattelussa tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta, joten haastattelun onnistumisen kannalta lähetän haastateltaville etukäteen haastattelukysymykset, jotta he voivat miettiä aiheita valmiiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 73.) Teema haastattelussa on tärkeää tutusta aiheeseen etukäteen, jotta haastattelija pystyy luontevasti esittämään jatko kysymyksiä sekä keskustelemaan haastateltavan kanssa. Tärkeää on myös, että haastattelija hallitsee itse oman aiheensa ja tätä kautta pystyy olemaan tilanteen tasalla haastattelujen edetessä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 71.)

2 Digitaalisuus taloushallinnossa ja tilintarkastuksessa

Taloushallinto on keskeinen osa tilintarkastuksessa. Tilintarkastaja toimii yhteistyössä taloushallinnon kanssa ja tilintarkastajan tulee ymmärtää eri prosessit, joita taloushallintoon kuuluu. Taloushallinto pitää sisällään tarkastukseen liittyvät materiaalit, joita tilintarkastaja tilinpäätöksen varmentamisessa tarvitsee. Työssään tilintarkastaja kohtaa taloushallinnon järjestelmiä, jossa tarkastaja tutkii tositteita ja muita tilipäätökseen liittyviä materiaaleja. Mikäli taloushallinnon erillisprosessit eivät ole kunnossa vaikuttaa tämä tilintarkastajan työhön. Tämän takia on hyvä ymmärtää, mitä osa-alueita digitaaliseen taloushallintoon kuuluu.

”Digitaalisella taloushallinnolla tarkoitetaan taloushallinnon kaikkien tietovirtojen ja käsitteilyvaiheiden automatisointia ja käsittelyä digitaalisessa muodossa” (Lahti, Salminen 2014, 25). Digitaalinen taloushallinto luonnehditaan samaksi asiaksi kuin ”paperiton kirjanpito”. Se ei kuitenkaan aivan tarkoita tätä. Paperiton kirjanpito tarkoittaa kirjanpidon erilaisten tositteiden muuntamista sähköiseen muotoon, tämä onnistuu esimerkiksi skannaamalla dokumentit sähköiseksi. Sähköinen taloushallinto eroaa digitaalisesta taloushallinnosta siten että vain osa taloushallintoon liittyvistä prosesseista on sähköisessä muodossa prosessin alusta loppuun. Keskeisenä tavoitteena on sähköisen taloushallinnon kautta siirtyä kokonaan digitaalisiin prosesseihin. (Suomela 10.8.2016.) Digitaalinen taloushallinto näkyy kokonaisuutena prosesseissa, joiden avulla kirjanpito ja siihen liittyvät prosessit toteutetaan sähköisesti. (Lahti, Salminen 2014, 27.) Taloushallinnon kehitys on kuitenkin nopeaa ja kehitys jatkuu edelleen (kuva 1). Automaatio on lisääntymässä myös taloushallinnon eri prosesseissa. Digitaalinen taloushallinto voidaan kiteyttää muutaman pääkohtaan:

- Materiaali on sähköisessä muodossa, sekä arkistoituu sähköisesti ja prosessit toimivat automatisoidusti
- Tiedot välittyvät sähköisesti, ajasta ja paikasta riippumatta
- Järjestelmät ovat vuorovaikutuksissa toisiinsa ja tiedon tarkastelu tapahtuu sähköisesti

Kuva 1. Taloushallinnon kehittyminen Suomessa (mukaillen Lahti & Salminen)

Tilitoimistossa työskentelevien työn luonne tulee muuttumaan digitalisoitumisen johdosta, koska informaatiota tulee enemmän ja järjestelmiä on paljon aiempaa enemmän (Laine 9.5.2017a). Taloushallinnon digitalisoitumista tehostavat monet asiat sähköisen laskutuksen kasvaminen, pilvipalveluiden kehittyminen, ohjelmistorobotiikan kehittyminen, järjestelmien yhteistyö sekä datan merkityksen kasvu (Kaarlejärvi, Salminen 2018, 29-30). Taloushallinnon eri roolit ovat muuttumispisteessä, kun rutiininomaiset tehtävät ovat poistumassa. Taloushallinnon asiantuntijat toimivat jatkossa enemmän ja enemmän prosessin-asiantuntijoina ja datan käsittelystä vastaavina henkilöinä. Digitalisaation johdosta osa vanhoista rooleista vaihtuu uusiin rooleihin ja näin syntyy uusia työnkuvia. (Kaarlejärvi & Salminen 2018, 243)

2.1 Digitaalisen taloushallinnon prosessit

Kappaleen tarkoituksena käydä läpi, millaisia eri prosesseja digitaaliseen taloushallintoon kuuluu ja miten digitaalisuus on niissä esillä. Tilintarkastaja joutuu työssään toimimaan yhteistyössä digitaalisen taloushallinnon kanssa. Suomen Tilintarkastajat Ry:n blogissa Anne Mertaoja mainitsee tilintarkastajan olevan kirjanpitäjälle olennainen yhteistyökumppani (Mertaoja 9.1.2018).

Ostolasku prosessin sähköistämällä on tarkoituksena välttää manuaalisia toimenpiteitä, jota kautta käsittely nopeutuu. Lasku muodostuu valmiiksi sähköiseen muotoon, jolloin laskujen selailu on nopeampaa ja yksittäisen laskun löytäminen on helppoa. Tarkastus ja hyväksyminen helpottuvat ja laskuille on mahdollista luoda omia kierrätysääntöjä asiakaskohtaisesti. (Lahti, Salminen 2014, 54-55.)

Myyntilaskuprosessi on hyvin pitkällä jo automaation osalta. Myyntilaskuprosessi voi olla kokonaan sähköinen vain, jos laskun vastaanottajalla on mahdollisuus vastaanottaa lasku sähköisesti. Myyntilaskujen lähetys sähköisesti ei onnistu ennen kuin data on järjestelmässä. Myyntilaskut koostuvat neljästä vaiheesta laatimisesta, lähetyksestä, arkistoinnista ja myyntireskontrasta, joka merkitsee laskut maksetuiksi ja eräpäivän ylittyessä ryhtyy perintään. (Lahti, Salminen 2014, 78-81.)

Maksuliikenne prosessina koostuu kaikesta tulevasta ja menevästä rahavirrasta. Maksuliikenne toimii sähköisenä siirtäjän pankkien, osto reskontran ja myyntireskontran välillä. Sähköinen maksuliikenne pitää sisällään sähköiset tiliotteet, jolloin rahaliikenne järjestelmissä esiintyvät virheet vähentyvät. (Lahti, Salminen 2014, 116-122.)

Palkanlaskentaprosessi alkaa yrityksen työntekijöiden työaikatietojen keräämisellä ja hyväksyttämällä. Digitaalinen taloushallinto mahdollistaa nykyisin sähköisen hyväksyntäprosessin. Tietojen keräämisen jälkeen tulkintavaiheessa tulee tiedot muuttaa palkanlaskennan toteuttamista varten. Kyseinen vaihe tehdään yleisesti vielä manuaalisesti, jolloin työn määrä tässä vaiheessa lisääntyy. Palkanlaskentaprosessin itse palkan laskeminen on automaattinen vaihe, kunhan lähtötiedot ovat kunnossa. Tämä vaihe suoritetaan järjestelmässä, joka laskee palkan ja siitä suoritettavat pakolliset työnantajasuoritukset ja verot. Viimeinen vaihe on raportointi, jolla palkanlaskennassa syntyneet tiedot voidaan toimittaa eteenpäin esimerkiksi tilintarkastajalle, tai henkilölle, jonka palkka on laskettu esimerkiksi palkkaraportin muodossa. (Lahti, Salminen 2014, 138-141.)

Pääkirjanpito sitoo tiedot yhteen kaikista osakirjanpidon alueista. Eri osaluokkien tiedot siirtyvät pääkirjanpitoon sähköisesti järjestelmässä. Useimmat tapahtumista ovat automaattisia, jolloin pääkirjanpito huolehtii täsmäytyksestä, sekä korjausten tekemisestä.

Kuva 2. Pääkirjanpidon muodostuminen (mukaan Lahti, Salminen 2014.)

Raportointi on kehittynyt digitaalisen taloushallinnon johdosta paljon. Raportteja on mahdollista saada paljon ajantasaisemmin ja järjestelmät muodostavat raportit automaattisesti. Yrityksen on mahdollista tulostaa helposti ja nopeasti omat reaaliaikaiset raporttinsa eikä niiden valmistusta tarvitse odottaa. (Lahti, Salminen 2014, 172.)

Digitaalinen taloushallinto lisää kontrollien mahdollisuuksia, jolla voidaan välttää virheitä ja toteuttaa prosesseja tehokkaammin. Tietojen käsitteleminen sähköisesti mahdollistaa sähköisten sääntöjen asettamisen. Esimerkiksi voidaan asettaa limiittejä tietylle rahasummalle ja jos tämä ylittyy, tarvitsee se henkilön varmennuksen pystyäkseen suorittamaan prosessin loppuun. Järjestelmä voi estää kontrolleilla turhien ostojen ja maksujen synnyn huomattessaan, jonkun maksun menevän mahdollisesti kahdesti. Kontrolleja luodaan jokaiselle osakirjanpidon alueelle, jolloin prosesseista tulee entistä tehokkaampia ja sujuvampia. (Lahti, Salminen 2014, 188-199.)

2.2 Digitaalisen taloushallinnon hyödyt

Taloushallinnon kehittyminen nostaa monia hyötyjä esille, joilla voidaan sekä työnlaatua, prosessien nopeutta, että taloushallinnon parissa työskentelevien henkilöiden työnlaatua parantaa. Suurin hyöty joka perinteiseen taloushallintoon verrattuna saadaan ovat tehokkuus ja digitaalisuuden tuoma nopeus. Automaattisuus vähentää virheitä, joka välittyy suoraan tehdyn työn laatuun, automaation kautta aiemmin manuaalisuuden kautta syntyneet virheet mm. laskuvirheet vähentyvät. Suurten yritysten kansainvälisyydestä johtuvaa maiden yli tehtävää kontrollointia olisi mahdotonta tehdä, ellei digitaalista taloushallintoa olisi olemassa. Tieto on entistä ajantasaisempaa taloushallinnon sähköistymisestä johtuen. Pääkirjanpidon täsmätykset ovat nopeampia, joka vaikuttaa kirjanpidon valmistumiseen ja sen raportoimiseen. Mahdollisiin virheisiin ja puutteisiin pystytään reagoimaan paljon aiempaa nopeammin ja korjaukset voidaan suorittaa reaaliaikaisesti. Rutiinitehtävät, jotka aiemmin ovat vieneet työaikaa on nykypäivänä automatisoitu, joten työaika voidaan käyttää hyödyllisemmin. (Kaarlejärvi & Salminen, 2018, 22.)

Näitä edellä mainittuja hyötyjä ei kuitenkaan synny, ellei digitaalinen data ole relevanttia. Kaikki digitaalinen tieto perustuu luotettavaan ja ajantasaiseen dataan. Laadukas data antaa pohjan taloushallinnolle, automaatiolle, ja tulevaisuudessa robotiikan ja tekoälyn hyödyntämiselle. Laadun parantaminen nopeuttaa ja vähentää kustannuksia. Datan kehittäminen tapahtuu yhteistyössä sen tuottavien tahojen kanssa. Datan laadun parantamisella tarkoitetaan mm. datan muuntamista sähköiseen muotoon, datan parempaa laatua ja virheellisyyksien korjaamista. (Kaarlejärvi & Salminen 2018, 68-69).

2.3 Digitaalisen taloushallinnon riskit

Digitaalinen taloushallinto ei vielä ole niin kehittyntä, että sen avulla pystyttäisiin eliminoimaan virheet täysin. Sähköiseenkin materiaaliin ja sen käsittelyyn liittyy riskejä. Yksi riskeistä on tiedon siirtäminen järjestelmien välillä. Yrityksen myyntilaskutuksen saattaa hoitaa täysin eri taho ja palkanlaskenta on myös ulkoistettu eri paikkaan. Varsinainen kirjanpito toteutetaan eri järjestelmällä, jolloin kirjanpidon saattamista loppuun on kaikki saatavilla oleva data yhdistettävä. Datan siirtymävaihe sisältää aina riskin siinä tapahtuviin virheisiin. (Tuokko 2017.) Digitaaliseen taloushallintoon ei ole löydettävissä paljon riskiä, jotka vaikuttaisivat varsinaisissa työtehtävissä digitaalisen taloushallinnon kehittymisen johdosta. Digitaalisen taloushallinnon tuomien muutoksien riskit kohdistuvat työn luonteen muuttumiseen, jolloin se tuo uusia haasteita työntekijälle, jonka on opittava toimimaan uudessa ympäristössä. Tilitoimistoilla on vielä käytössään vanhoja järjestelmiä, joissa automaatiota ei ole ja työt suoritetaan manuaalisesti. (Alanen 17.12.2015.)

Tällä hetkellä koulutusjärjestelmät ovat muutosta hidastava tekijä, valmiuksia digitaalista taloushallintoa varten tulisi lisätä, jotta taloushallinnon ammattilaiset olisivat valmiimpia digitaalisuuden nopeasti muuttuviin muutoksiin. (Lähtenmäki-Lindman 2016, 63.) Yritysten siirtyessä digitaaliseen taloushallintoon riskit muuttuvat myös sähköisiksi. Datan uusiksi riskeiksi muodostuvat virukset, datakaappaukset ja voi syntyä käyttökatoja järjestelmissä (Jämsén, 28.1.2019).

2.4 Digitaalisuus tilintarkastuksessa

Tilintarkastuksessa eri prosessien digitalisoituminen on kehittynyt jo pitkälle ja mahdollistaa tilintarkastusprosessissa erilaisia digitaalisesti suoritettavia tilintarkastustoimenpiteitä. Suomen tilintarkastajat Ry järjestää, joka toinen vuosi tilintarkastusalan ammattilaisille tilintarkastukseen liittyvän symposiumin. Vuoden 2019 symposiumissa kesäkuussa käsiteltiin tilintarkastuksen digitalisoitumista, tarkemmin mistä tarkastustoimenpiteistä digitaalinen tilintarkastus koostuu. (Laine 20.6.2019b.) Digitaalisia tarkastustoimenpiteitä, joita tilintarkastaja suorittaa ovat sähköisen taloushallintomateriaalin analysointi omalla työkalullaan, joka on käytössä. Kontrolleja voidaan digitaalisen taloushallinnon tuomien ratkaisujen avulla tarkastaa paremmin. Tarkastusvaiheessa tehtävä tositetarkastus voidaan suorittaa porautumalla suoraan halutulle tositteelle järjestelmän sisällä, jolloin tositetta ei tarvitse etsiä materiaalin joukosta. Lisäksi monien eri järjestelmien omia raportointitoimintoja voidaan käyttää tilintarkastuksessa tarvittavien raporttien tuottamiseen. (Alakare 13.6.2019.)

Digitaalisuus lisää tilintarkastukseen myös haasteita, eikä täysin helpota työtä. Järjestelmiä on valtavasti, joiden parissa tilintarkastaja joutuu työskentelemään. Näiden järjestelmien paljous, lisää haasteita niihin tarvittavien lukuoikeuksien ylläpitoon ja vastaanottamiseen. Jokainen järjestelmä on erilainen, mikä lisää tilintarkastajalle haasteita oppia ja tuntea jokainen järjestelmä. Digitaalinen data on monipuolisempaa, joten sen saaminen halutussa muodossa on haastavaa, koska datan muoto saattaa vaihdella on se käsiteltävä analysointia varten. Tämä lisää työn määrää. Vaikkakin robotiikka ja tekoäly suorittavat työtehtäviä, tulee nämä työtehtävät tarkistaa vielä ennen hyväksymistä, mikä lisää valvontaan liittyvää työaika. (Alakare, 13.6.2019.)

Suomen tilintarkastajat Ry:n toimitusjohtaja Sanna Alakare kertoo Tilisanomien artikkelissa tilintarkastajasta tulevaisuuden työntekijänä. Artikkelissa Alakare näkee tilintarkastajan työn tarpeen lisääntyvän. Digitalisoituminen kasvattaa työssä kehittymistä, tilintarkastajan työ onkin asiantuntija työ. Tilintarkastajan tulee antaa luotettava lausunto yrityksen taloudellisista tiedoista. Luottamus ja sen merkitys tulee kasvamaan digitalisaation kehittyessä. (Alakare 23.8.2017.)

3 Tilintarkastus

3.1 Käsitteet

Tilintarkastajan ammattikieleen kuuluu monia eri käsitteitä, joita opinnäytetyön lukijan sekä kirjoittajan on hyvä sisäistää, ennen kuin varsinaisiin tilintarkastusprosesseihin opinnäytetyössä perehdytään.

Auktorisoitu tilintarkastaja on julkisesti hyväksytty tilintarkastaja (Korkeamäki, A 2016, 13). Saadakseen toimia hyväksyttynä tilintarkastajana on henkilön suoritettava Patentti- ja rekisterihallituksen järjestämä tilintarkastustutkinto (Patentti- ja rekisterihallitus 2019).

HT- tilintarkastaja tutkinto on tilintarkastusalalla perustutkinto, joka on mahdollista suorittaa, vaikka henkilöllä olisi vain alempi korkeakoulu tutkinto. Korkeakoulututkinnon lisäksi henkilöllä tulee olla tilintarkastukseen liittyvää työkokemusta kolme vuotta. (Korkeamäki, A 2016, 22.) Näihin opintoihin kuuluu tiettyjä tilintarkastuksen- laskentatoimen, kauppa-, talous-, ja oikeustieteenopintoja. Nämä opintoihin liittyvät vaatimukset on säädetty erikseen TEM:n (Työ- ja elinkeinoministeriö) asetuksen (1442/2015) mukaisesti (Finlex 2015).

KHT- tilintarkastaja tutkinto vaatii aikaisemmin onnistuneesti suoritettua HT-tutkinnon sekä lisäksi ylemmän korkeakoulututkinnon. Jos ei ylempää ammattikorkeakoulua ole suoritettu tulee hakijan toimia vähintään viisi vuotta HT-tilintarkastajana. Pitkä tausta tilintarkastusalalla tarjoaa mahdollisuuksia korvata osa opinnoista lisätehtävillä tutkintoihin valmistautuessa. (Korkeamäki, A 2016, 21-22.)

ISA-standardit ovat tilinpäätöksen tarkastusta koskevia standardeja, niiden avulla tarkastuksen eri vaiheille asetetaan tavoitteet ja periaatteet, joita noudatetaan. ISA-standardit myös kulkevat koko tarkastuksen ajan mukana varsinaisessa tarkastuksessa ja määrittelevät myös sen, kuinka tarkastuksen eri vaiheet dokumentoidaan. (Suomen tilintarkastajat Ry 2019b.)

Hyvä tilintarkastustapa määritellään tilintarkastuslain (1141/2015) 4 luvun 3 § seuraavanlaisesti. ”Tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan”. Kyse on tapaoikeudesta, hyvä tilintarkastustapa määrittelee tilintarkastuksen toteuttamisen asianmukaisesti (Tomperi, S 2019, 21).

Olennaisuus (ISA 320) käsitteenä tulee esille tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa, sekä tarkastuksen aikana. Halonen & Steinerin (2009, 133) mukaan ”Virheellisyydet ja puutteet ovat olennaisia, jos ne yksittäisinä tai yhteissummuna todennäköisesti vaikuttaisivat tilinpäätöksen käyttäjien sellaisiin taloudellisiin päätöksiin, jotka perustuvat tilinpäätöseen”. Tilintarkastaja määrittelee olennaisuuden oman ammatillisen harkintansa mukaan, nämä arviot tehdään aina tilannekohtaisesti. Olennaisuus on yksi ISA standardeista, joita tilintarkastajien tulee noudattaa työssään. (Halonen & Steiner 2009, 132-133.)

Tilintarkastusriski tarkoittaa riskiä, joka syntyy, jos tilintarkastaja lausuntoa antaessaan ei huomioi mahdollista olennaista virhettä. Vakimuotoinen lausunto on virheellinen, jos tilinpäätöksessä on olemassa olennainen virhe. (Halonen & Steiner 2009, 45.) Tilintarkastusriski jaetaan kolmeen eri riskiin toiminta, kontrolli, - ja havaitsemisriski. Toimintariskillä tarkoitetaan toimintoihin tai liiketoiminnan tapahtumisesta johtuvia riskejä. Kontrolliriski kertoo puutteellisesta kontrollista. Esimerkiksi myyntisaamisten tarkkailuun liittyvällä järjestelmällä voitaisiin kontrolliriskiä pienentää. Havaitsemisriski liittyy tilintarkastajan varsinaiseen tarkastustyöhön. Sillä tarkoitetaan, että tarkastustoimenpiteillä ei havaita mahdollista riskiä. Olennaisuus on vaikuttava tekijä, kun valitaan mitä riskien alueita halutaan tarkastuksessa painottaa. (Korkeamäki, A 2017, 43-44.)

Tilintarkastusdokumentaatio, tulee aina laatia niin että kokeneempi auktorisoitu tilintarkastaja pystyy dokumentoinnin perusteella saamaan käsityksen, että tarkastus on tehty määriteltyjen säädösten ja lakien mukaisesti. Tilintarkastusdokumentaatiolla tarkoitetaan tehtyjä suunnitelmia tarkastusta varten, yhteenvedot, kopiot asiakirjoista sekä kopiot mahdollisista sopimuksista. Dokumentaatioon voidaan siis sisällyttää kaikki tarkastukseen liittyvä materiaali, jonka avulla tarkastus tehdään. (Halonen & Steiner 2009, 104-105.)

Riippumattomuus, tilintarkastaja ei saa olla riippuvainen omasta asiakkaastaan. Tällä tavoin voidaan varmistua, että tilintarkastaja ei suosi asiakasta ja pystyy tarkastelemaan tätä objektiivisesti. Näitä esteitä, jotka voivat riippumattomuuden esteenä ovat taloudellinen etu asiakaskohteessa, asiakkaan kanssa toimiseen liittyviä oikeudellisia toimia. Riippumattomuudella luodaan asiakkaaseen luottamuksellinen suhde, jolloin tilintarkastajan toiminta on täysin puolueetonta. (Korkeamäki, A 2017, 24-25.)

Tilintarkastusevidenssi on määritelmä koko tilintarkastuksen aikana saadusta materiaalista, jonka avulla tarkastus suoritetaan lausuntoon asti. Evidenssi voi olla sekä suullista, että kirjallista, joten se sisältää kaiken käydyistä keskusteluista, tosittesiin. (Korkeamäki, A 2017, 39.)

Tilinpäätös tulee laatia neljän kuukauden sisällä tilikauden päättymisen jälkeen. Yrityksen tilikauden tulee olla 12 kuukauden mittainen ajanjakso, useimmiten se on kalenterivuosi, mutta se voi olla myös muu 12 kuukauden ajanjakso. Tilinpäätöstä koskevia säädöksiä ja määräyksiä on muun muassa sen muotoilussa ja kuinka tilinpäätöksen tulo tai meno on kirjattava. (Taloushallintoliitto 2018a.)

3.2 Tilintarkastus yleisesti

Tilintarkastus on lähtöisin 1800-luvulta, jolloin 1800-luvun loppupuolella taloudellinen toiminta vapautui. Osakeyhtiöitä alkoi muodostua ja yleisesti järjestöjen kasvu lisääntyi. Harvat käyttivät riippumatonta tilintarkastusta, joten tarkastuksen suorittikin usein hyvä tuttu. Vasta 1900-luvun alussa Suomen itsenäistymisen jälkeen, jolloin lakeja alettiin uudistaa, edellytettiin osalle yhtiöistä KHT-tarkastajaa. Muutaman vuosikymmenen aikana ala vakiintui ja 1945 uusi kirjanpitolaki julkaistiin. 60-luvun jälkeen KHT-tarkastajien lisäksi tuli HTM-järjestelmä kasvaneen tilintarkastuksen myötä. 1980-luvulla Suomeen rantautui suuria kansainvälisiä ketjuja, jotka jalkautuivat Suomeen solmimalla kumppanuuksia suomalaisten toimistojen kanssa. 1980-luvulta tilintarkastusalana kehittyi edelleen ja EU kehittyessä 1995 tuli tilintarkastuslaki. Lakiuudistuksia on tehty siitä lähtien tasaisesti. (Apajalahti 2017, 10-16.) Tilintarkastusta on aina tehty ja tehdään edelleen, jotta yrityksen omistajat saisivat totuudenmukaisen kuvan yrityksen taloudellisista luvuista ja hallinnosta. Tilintarkastus ei ohjaa yritystä mihinkään suuntaan tai määrää suuntaa, johon yrityksen on mentävä. Tilintarkastus on aina toteavaa, tilintarkastuksen tavoitteena ei ole käydä läpi koko yrityksen liiketapahtumia vaan suorittaa tarkastus siinä määrin, että se ei sisällä olennaisia virheitä, jotka yhdessä tai erikseen muodostaisivat olennaisen virheen. (Tomperi, S 2018, 8-9.)

Kaikki yhteisöt eivät ole tilintarkastusvelvollisia. Yksityisten elinkeino harjoittajien ja maatalousyrittäjien ei tarvitse tehdä lakisääteistä tilintarkastusta. Julkisyhtiöiden osalta, joiksi luetaan valtio, kunnat ja seurakunnat on säädetty omat erityislait, joten tilintarkastuslaki ei myöskään julkisyhteisöjä koske. Lisäksi tilintarkastuslain mukaan pienien yhteisöjen ei tarvitse valita tilintarkastajaa, ellei siitä erikseen ole mainintaa yhtiöjärjestyksessä tai yhtiön säännöissä. Tilintarkastuslaki määrittelee erikseen rajat, jonka mukaan yhteisö luokitellaan pieneksi. (Tomperi, S 2018, 15.)

3.3 Tilintarkastukseen liittyvät lait ja asetukset

Tilintarkastus koostuu useista laeista ja säädöksistä. Tilintarkastuksen merkittävin laki on tilintarkastuslaki (1141/2015). "Tilintarkastuslakimuutos astui voimaan 1.1.2016, kuten kirjanpitolakia sitä sovelletaan, jollei muualla laissa toisin määrätä". (Tomperi 2018, 13.) Laki

uudistus perustuu EU:n tilintarkastusdirektiivin ja asetukseen tehtyihin uudistuksiin. Tilintarkastuksen yhteydessä noudatettavat lait koostuvat monista eri lähteistä. Näitä säädöksiä ja lakeja löytyy osakeyhtiölaista, julkishallinnon ja –talouden tilintarkastuksesta, valtioneuvoston oma asetus tilintarkastuksesta, TEM:n (työ- ja elinkeinoministeriö) asetus tilintarkastajan hyväksymisperusteista ja laki tilintarkastajien maksuista. (Suomen tilintarkastajat ry 2019.) Tilintarkastuslaki on yleislaki, joka määrää tilintarkastukseen liittyvästä valvonnasta, raportoinnista, riippumattomuudesta, esteellisyydestä ja tilintarkastukseen liittyvistä vastuista. Tilintarkastuksen ammatillista eettisyyttä koskevia lakeja on myös säännelty, tästä vastaa kansainvälinen tilintarkastajaliitto IFAC (International Federation Of Accountants). Kansainvälisistä standardeista alalla vastaa IFAC:n alaisuudessa toimiva IAASB-komitea. (Tomperi, S 2018, 13-14.)

4 Tilintarkastuksen vaiheet

Tilintarkastus koostuu suuremmassa mittakaavassa kolmesta eri vaiheesta (Kuva 4). Nämä vaiheet ohjaavat tilintarkastustyötä, jotta kaikki huomion arvoiset toimenpiteet tulevat tehdyksi lakien ja säännösten mukaan. Ensimmäinen vaihe on tilintarkastuksen suunnittelu ja organisointi. Toisessa vaiheessa suoritetaan varsinainen tarkastus, jossa esimerkiksi tarkastetaan kirjanpitoa ja muuta materiaalia. Kolmannessa vaiheessa eli raportointivaiheessa annetaan tilintarkastuksen perusteella raportit, joita ovat muun muassa tilintarkastuskertomus. Nämä vaiheet muodostavat yhdessä tilintarkastusprosessin. Koko tilintarkastusprosessin ajan tilintarkastajan työtä ohjaavat eri lait, säädökset ja standardit. Tilintarkastus tulee suorittaa tarkastus myös huomioiden eri vaiheissa ammatillinen skeptisyys tiedostaen, että tilintarkastuksen aikana voi ilmaantua yksityiskohtia, joiden seurauksena tilinpäätös voi tilintarkastajan määrittelemän olennaisuuden mukaan olla virheellinen. Seuraavien kappaleiden tarkoituksena on syventyä prosessin eri vaiheisiin tarkemmin. (Halonen & Steiner 2010, 53-60.)

Kuva 3. Tilintarkastusprosessi vaiheittain

4.1 Tilintarkastuksen suunnittelu

Tilintarkastuksen ensimmäisellä vaiheella eli suunnittelulla on tarkoitus suunnitella tarkastustyö niin että se voidaan suorittaa mahdollisimman tuloksekkaasti ja tehokkaasti. Suunnitteluvaiheen kesto riippuu tarkastuskohteen koosta ja kuinka vaativaksi tarkastus luokitellaan. Tilintarkastaja keskustelee yhdessä kohteen johdon kanssa tarkastuksen toteutuksesta, jolloin molemmille osapuolille on selkeämpää, miten tarkastus toteutetaan ja mihin osa-alueisiin keskitytään. Suunnittelun tarkoituksena on määrittää tarkastuksen osa-alueet, joita painotetaan. Lisäksi suunnitelma auttaa pysymään annetussa tarkastusaikatau-

lussa. Suunnitelmasta laaditaan kirjallisena versiona kokonaisstrategia ja tilintarkastussuunnitelma. Suunnitelman laatimisen edeltävänä toimenpiteenä on tärkeintä ensimmäisenä toimenpiteenä tehdä päätös, siitä jatketaanko asiakassuhdetta/toimeksiantoa. Mikäli toimeksiantoa jatketaan, tulee osapuolten välille laatia kirjallinen toimeksiantokirje. Toimeksiantokirjeellä sovitaan tilintarkastuksen ehdoista, kirjeen avulla kohteen johdolta saadaan suostumus tilintarkastuksen suorittamiseen. Toimeksiantokirje laaditaan ISA 210 - tilintarkastusstandardin mukaisesti, jonka mukaan sen tulee sisältää tiedot tilintarkastuksen laajuudesta ja mihin tarkastuksella pyritään, molempien osapuolten velvollisuudet, tilinpäätöksen laatimista koskettavista normeista ja tulevien raporttien muodon ja sisällön tulkinta. (Korkeamäki, A 2017, 40-47.)

Toimeksiantokirjeen jälkeen suunnittelussa siirrytään määrittelemään kokonaisstrategia, josta selviää, mikä on tarkastuksen laajuus, aikataulu ja ne alueet joihin tarkastusta painotetaan. Kokonaisstrategiassa tilintarkastaja määrittelee, kuinka paljon tarvitaan kommunikointia asiakkaan kanssa ja milloin tarkastus suoritetaan. Määritellään ne alueet, jotka muodostavat keskeiset asiat tarkastustiimin työtä varten. Kokonaisstrategian avulla saadaan tarkastuksen resurssit jaettua osa-alueille oikein ja kuten jo aiemmin mainittuun ajoitukseen kokonaisstrategialla pyritään vaikuttamaan. Kokonaisstrategian laatiminen on tärkeämpää suurissa tilintarkastus kohteissa kuin pienemmissä. Pienempien tarkastuskohteiden suunnitelmat ovat selkeämpiä ja nopeampia suunnitella. (Korkeamäki, A 2017, 42.)

Kokonaisstrategia toimii pohjana tarkastuksen suorittamiselle ja sen pohjalta laaditaan tarkempi ja seikkaperäisempi tilintarkastussuunnitelma. Tilintarkastussuunnitelmaakin ohjaa kansainvälinen ISA standardi, tarkemmin ISA 300 standardi. Suunnitelmassa käsitellään tarkemmin eriteltynä toimenpiteet, jotka tullaan suorittamaan. Lisäksi suunnitelmassa tulee olla listaus toimenpiteistä, jotka tulee suorittaa ISA-standardien vaatimalla tasolla. Tilintarkastussuunnitelmassa käydään läpi myös tilintarkastustiimi yksittäin. Tarkastustiimin kesken jaetaan tehtävät ja vastuualueet, jotka käyvät ilmi tilintarkastussuunnitelmasta. Tilintarkastussuunnitelmassa merkittävä asia, joka ohjaa tarkastusta on erilaisten tilintarkastusriskien määrittely. (Korkeamäki, A 2017, 42-44.) Riskeihin tilintarkastaja vastaa kokoomalla riittävän määrän tilintarkastusevidenssiä. Tilintarkastusevidenssin avulla tilintarkastuksessa laadittavat lausunnot annetaan (Tomperi, S 2018 34).

Olenaisuus on tekijä, joka määrittelee tarkastukseen liittyviä asioita. Tilintarkastaja määrittää olennaisuuden aina asiakaskohtaisesti. Olenaisuuden määrittelyyn vaikuttavia asioita ovat asiakkaan liiketoiminnan ja kirjanpidon toiminnan ymmärtäminen. Tilintarkastaja määrittää rahamäärän, tämän rahamäärän ylittävät summat muodostuvat olennaisiksi ja

vaativat toimenpiteitä. Määrittelyyn voidaan käyttää tapauskohtaisesti valittua tilinpäätös-erää, josta tietyllä prosenttiosuudella saadaan käytettävä olennaisuus. (Korkeamäki, A 2017, 45-46.)

4.2 Tilintarkastuksen toteuttaminen

Tilintarkastuksen varsinainen osuus on kirjanpidon ja hallinnon tarkastus. Tilintarkastusta varten tarkastuskohteesta kerätään tilintarkastus materiaalia tarkastuksen suorittamista varten. Tilintarkastukseen liittyviä materiaaleja ovat tilinpäätös, kirjanpitoon liittyvät tositteet esimerkiksi osto- ja myyntilaskukopiot, yhtiöjärjestys, kaupparekisteriote ja veroihin liittyvät materiaalit. Tässä on vain muutamia materiaaleja, joita osakeyhtiön tarkastukseen liittyvään materiaaliin kuuluu. Kun tarkastusta lähdetään toteuttamaan, ei tilintarkastus perustu pelkästään tarkastettavan tilikauden tarkastamiseen. Materiaalia voidaan asiakkaalta pyytää uudelta alkaneelta tilikaudelta sekä menneeltä tilikaudelta. (Korkeamäki, A 2019, 57-58.)

4.2.1 Hallinnon tarkastus

Hallinnon tarkastus on tärkeä osa tilintarkastusprosessia. Hallinnon tarkastuksesta on säädetty jo vuonna 1895 osakeyhtiölaissa. Hallinnon tarkastus sitoutuu osaksi tilintarkastusprosessia. Sitä ei käsitellä erikseen prosessin aikana. Hallinnon tarkastus on laillisuustarkastusta. Sen tarkoituksena on tarkastaa johdon toimintaan liittyvä lainmukaisuus, koska tarkastus kohdistuu säännöksiin, yhtiöjärjestykseen ja muihin hallintoelimien tekemiin päätöksiin on sen tehtävänä seurata näiden noudattamista. Tarkemmin katsottuna hallinnon tarkastuksessa, tilintarkastaja perehtyy tehtyihin johdon päätöksiin. Tarkastuksessa huomion arvoisia asioita määrällisten lisäksi ovat laadulliset seikat. (Ruuska 2019, 42-45.)

Hallinnon tarkastukseen liittyy pöytäkirjojen tarkastaminen niin yhtiön hallituksen-, tai varsinaisen yhtiökokouksen pöytäkirjat. Näissä pöytäkirjoissa tehdyt päätökset tulee tarkastaa, jotta voidaan varmistua niiden laillisuudesta ja onko päätökset toteutettu sääntöjen mukaisesti. Pöytäkirjoissa olevia asioita, joita tarkastetaan ovat:

- Pöytäkirjasta tulee löytyä tarvittavat allekirjoitukset
- Päätökset tilinpäätöksen vahvistamisesta, miten voitto tai tappio käsitellään
- Päätöksien käyttöön ottamisen tarkastus
- Numerointi
- Organisaatiossa nimitetyt henkilöt (Tomperi, S 2018, 73-77.)

Tilintarkastajan hallintoon liittyvänä tehtävänä on myös tarkistaa, että yhtiön kaupparekisteritiedot ovat ajantasaisia. Kaupparekisteristä käy selville yhtiön osakepääoma, osakkeiden lukumäärä, yhtiön tilikausi, ketä henkilöitä hallitukseen kuuluu, toimitusjohtaja sekä päävastuullinen tilintarkastaja, joka suorittaa yhtiön tilintarkastuksen. Kaupparekisterissä olevien tietojen lisäksi tilintarkastajan tehtävänä on tarkastaa osakasluettelo. Osakasluettelon ajantasaisuus on tärkeää, koska sen avulla voidaan tarkastaa osakkeiden lukumäärä, siitä nähdyn tiedon perusteella. (Tomperi, S 2018, 77-78.)

Hallinnon tarkastuksessa tarkastetaan myös merkittävät sopimukset, joita yrityksessä/yhteisössä on solmittu. Sopimus toimii linkkinä eri tilinpäätöserien kanssa. Esimerkiksi laina sopimuksen avulla voidaan siitä tarkastaa lainoihin liittyvät korot. Tällöin ne voidaan uudelleen laskemalla tarkastaa korkoeristä. Sopimukseen voi liittyä myös lähipiiri, jolloin tilintarkastajan tehtäväksi jää selvittää, onko sopimus laadittu ja katsottu yhtiön etua noudatavaksi eikä suosi osakkeenomistajaa, jolle esimerkiksi laina on annettu. (Tomperi, S 2018, 79-80.)

4.2.2 Tilikauden tarkastus

Tilikauden aikaisessa tarkastuksessa tilintarkastaja suorittaa tarkastustoimenpiteitä, yhtiön kirjanpitoon ja yksittäisten tapahtumien tarkastukseen. Tilintarkastussuunnitelmassa tehtävät suunnitelmat tarkastuksen painopisteistä laitetaan käytäntöön. Tilintarkastuksessa kirjanpidon tarkastuksen laajuus määräytyy tarkastuskohteen koosta riippuen. Pienemmissä tarkastuskohteissa on mahdollista tarkastaa koko kirjanpito ja siihen liittyvät kirjaukset. Suuremmissa tarkastuskohteissa noudatetaan hyvää tilintarkastustapaa. Hyvä tilintarkastustapa ei velvoita koko kirjanpidon tarkastamista. Tällöin voidaan tarkastus suorittaa olennaisuutta hyödyntäen, joka määrittelee tarkastuksen laajuuden. Tilikauden tarkastuksessa tarkastetaan yksittäisiä tositteita, joten tarkastus voidaan suorittaa esimerkiksi otanta tekniikalla, jolloin otokseen valitaan esimerkiksi, joka kymmenes tosite. Tarkastukseen voidaan valita tietyn rahasumman ylittävät erät, jolloin pois rajataan sen alle jäävät erät. Palkkojen tarkastuksessa rajausta voidaan suorittaa, tarkastamalla tietyille henkilölle kohdistuvat maksut ja kulut. (Tomperi, S 2018, 55-57.)

Tilikauden aikainen tarkastus toteutetaan yleensä tarkastuksena toimintokohtaisesti. Tarkastus suoritetaan tiettyihin toimintoihin ja niihin liittyviin materiaaleihin, kuten tositteisiin ja asiakirjoihin. Toimintoja, joihin tarkastusta suoritetaan ovat myyntiin-, ostoihin-, varastoon-, palkkoihin liittyvät toiminnot. Toimintojen tarkastuksen yhteydessä tilintarkastaja kiinnittää huomiota sisäisiin kontrolleihin. Sisäisillä kontrolleilla pyritään paljastamaan toimintaan liittyviä virheitä, joilla on vaikutusta tarkastuskohteen toimintaan. Tilintarkastaja kiinnittää

sisäisten kontrollien tarkastuksessa erityistä huomiota vaarallisiin työyhdistelmiin. Vaarallinen työyhdistelmä voi syntyä, esimerkiksi saman henkilön suorittaessa työn liittyvän tehtävän ja sen jälkeen hyväksyy tehtävän suorittamisen. Pienemmissä tarkastuskohteissa usein sama henkilö suorittaa peräkkäisiä tehtäviä, koska vaarallisen työyhdistelmän välttämiseen ei ole tarpeeksi henkilökuntaa. Tässä tapauksessa tilintarkastajan tulee tarkastaa tarkemmin tapahtumiin liittyvät kirjaukset. (Tomperi, S 2018, 57-58.) Tietotekniikka ja digitaalisuus ovat tehneet toimintoihin liittyvästä tarkastuksesta helpompaa. Aineistosta voidaan suodattaa tietyn summan ylittävät tapahtumat, jolloin ne voidaan rajata olennaisuuden mukaan. Palkkoihin liittyen rajausta voidaan tehdä henkilön mukaan, jolloin kaikki henkilöön liittyvät tositteet ja tapahtumat saadaan järjestelmästä yhdellä kertaa. (Tomperi, S 2018, 57.) Kirjanpitojärjestelmistä päästään nykyään suoraan porautumaan tapahtumasta, siihen liittyvään tositteeseen. Tämä nopeuttaa ja helpottaa työtä, kun tulee päästä tiettyyn tapahtumaan liittyvään tositteeseen. (Kokkonen, A 19.10.2016.)

Myyntiin liittyvässä aineistotarkastuksessa tilintarkastaja haluaa varmistua myynneistä syntyneiden tulojen pätevydestä. Jokaisessa toiminnossa tarkastetaan myös siihen liittyvää sisäistä valvontaa. Toiminnot on pyrittävä toteuttamaan, ettei virheitä syntyisi ja ne olisi mahdollista huomata heti, virheen tapahtuessa. Myyntien tarkastuksen yhteydessä, tarkastetaan hyvityslaskuja. Hyvityslaskujen tarkastuksen tarkoituksena on selvittää niiden perusteet. Myyntiä tapahtuu myös silloin kun yritys myy tuotteen laskulla, tällöin yritykselle syntyy myyntisaaminen. Tilintarkastaja tarkastaa myyntisaamisista, niiden oikeellisuuden lähetettyyn laskuun. Myyntisaamisten ikärakenteen tarkastuksessa selvitetään yhtiön erääntyneiden myyntisaamisten määrää. Mikäli tilinpäätösvaiheessa tarkastuskohteella on paljon erääntyneitä saamisia, voidaan nämä saamiset joutua kirjaamaan luottotappioksi. Myyntisaamiset muodostavat myyntireskontran ja tarkastuksessa se täsmäytetään pääkirjaan. Tällä tarkastuksella varmistetaan pääkirjan ja myyntireskontran saldojen vastaavuus keskenään. (Tomperi, S 2018, 58-62.)

Varasto on tilintarkastuksessa erittäin tärkeä osa tarkastusta. Pienikin virhe varastossa vaikuttaa kokonaisuuteen, koska varaston vaikutus ulottuu tuloslaskelmaan varaston muutoksena. (Tomperi, S 2018, 66.) Varaston oikeellisuus on tärkeää, sillä varaston muutos kirjataan tuloslaskelmaan, joko suurentavana tai pienentävänä tekijänä (Taloushallintoliitto 2018b). Varaston tarkastuksessa tilintarkastaja voi osallistua inventointiin, inventoinnissa selvitetään mahdolliset erot järjestelmän ja inventoinnin välillä ja niiden perusteella tehdään mahdolliset korjaukset varastokirjanpitoon. (Tomperi, S 2018, 66.)

Ostot ovat myös tilintarkastuksessa suuri tarkastettava erä, ostojen tarkastuksen perustana on varmistua, siitä ostot täsmäävät vastaanotettuja tavaroita ja palveluja, joista yritys

mahdollisesti muodostaa vaihto-omaisuutta. Ostoihin sitoutuu varaston tarkastaminen, koska ostoista muodostuu yrityksen vaihto-omaisuus eli varasto. Kuten muissakin tilintarkastuksen vaiheissa myös ostojen kohdalla tarkastetaan kontrollit. Vaarallisia työyhdistelmiä tulisi välttää. Ostolaskut ovat suuremmissa yrityksissä jo muodostuneet pääsääntöisesti sähköisinä. Pienemmissä tarkastuskohteissa laskuja vastaanotetaan vielä paperisina. Digitaalisuus kuitenkin helpottaa laskuun liittyvää käsittelyä, koska se voidaan skannata ja tallentaa kirjanpitojärjestelmään. Tilintarkastaja tarkastaa tarkastuksessaan osto- ja myyntireskontran eräntyneet laskut. Tarkoituksena on selvittää, mistä maksamattomat laskut johtuvat. Myyntien tapaan ostojen kohdalla suoritetaan analyttisiä tarkastustoimenpiteitä, joista voidaan muodostaa käsitys mistä muutokset johtuvat ja ovatko ne olennaisia. (Tomperi, S 2018, 64-68.)

Palkkatoimintoihin liittyvän tarkastuksen tavoitteena on varmistua palkkojen kirjaamisesta oikein yrityksen kirjanpitoon, palkkoihin liittyville tileille. Palkkoista maksetaan niihin liittyvät ennakonpidätykset sekä henkilösivukulut. Palkkatiedot ovat erittäin henkilökohtaisia ja palkkatietoihin pääsy tulisi olla eväty kaikilta muilta paitsi palkkojen käsittelyyn liittyviltä henkilöiltä. Tilintarkastaja tarkastaa näihin käyttörajoituksiin liittyviä kontrolleja ja että ne on järjestetty asianmukaisesti. Varsinaisessa palkkojen tarkastuksessa, tilintarkastajan tulisi tarkastaa joidenkin työntekijöiden palkat, jotta nämä on kirjattu ja laskettu oikein. Palkkoihin liittyy usein luontoisetuja, joita tilintarkastaja tarkastaa palkkojen yhteydessä. (Tomperi, S 2018, 68-70.) ”Luontoiseduilla tarkoitetaan työnantajan muuna kuin rahana maksamaa korvausta työntekijälle” (Yksityisalojen Esimiehet ja Asiantuntijat YTY 2019). Luontoisetuja voivat olla ateriatu ja puhelinetu (Yksityisalojen Esimiehet ja Asiantuntijat YTY 2019). Palkkoista maksettavat ennakonpidätykset tilintarkastaja tarkastaa, sekä onko palkkojen henkilösivukulut maksettu ajallaan. Tilintarkastajan on mahdollista saada verottajan vuosi-ilmoituksia palkoista, joiden avulla voidaan palkkojen määrä sopimukseen verraten. Palkkojen kokonaisuutena tulee täsmätä maksettuihin summiin ja sopimukseen, jotta tilintarkastaja voi varmistua niiden täydellisyydestä. (Tomperi, S 2018, 71.)

4.2.3 Tilinpäätöksen tarkastus

Yritys julkaisee omista taloudellisista luvuistaan kertovan tilinpäätöksen. Tilinpäätöksen avulla yritys toimii eri sidosryhmien kanssa. (Reponen & Honkamäki 2018, 30.) Tarkastuksen suunnittelun ja varsinaisen tarkastuksen jälkeen tilintarkastaja perehtyy tilinpäätökseen, josta kaikki edellä olevat tarkastetut asiat käyvät ilmi. Tilinpäätöksen tulisi antaa oikea ja riittävä kuva yrityksen toiminnasta ja taloudellisesta asemasta. Tilinpäätökset voidaan laatia joko Suomen kirjanpitolain mukaisesti (FAS) tai kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja noudattaen (IFRS) (Tomperi, S 2018, 82.) Tässä teoria osuudessa käsittelen vain

FAS:sin mukaisia tilinpäätöksiä, koska kansainväliset tilinpäätökset olen rajannut työstäni pois. Tilinpäätöksen muodosta ja sisällöstä määrätään kirjanpitolain 3 luvussa 1§:ssa. Siinä määritellään tilinpäätöksen sisältö sekä vaadittavat asiakirjat, jotka tulee löytyä tilinpäätöksestä. Nämä asiakirjat ovat tuloslaskelma, tase, liitetiedot, rahoituslaskelma ja tilinpäätökseen liittyvien tositteiden ja muun materiaalin lajit (laki tilinpäätös ja toimintakertomuksesta 30.12.2004/1304). Kirjanpitolain 2 luvun 1 pykälän mukaan kustakin taseen, tuloslaskelman ja rahoituslaskelman erästä on esitettävä vastaava tieto viimeistä edelliseltä tilikaudelta. Tästä tiedosta käytetään nimitystä vertailutieto.

Tilinpäätös koostuu tuloslaskelmasta ja taseesta sekä yrityksen toimintakertomuksesta. Tilinpäätöksen tarkastuksessa molemmat tarkastetaan niihin kuuluvien erien perusteella. Tilinpäätöksen tarkastamista määrittelee yrityksen koko. Näihin liittyvät rajaukset on säädelty erikseen taulukko 1. Yrityksen koko määrittelee myös tilinpäätöksen sisällön, suuryrityksen tilinpäätös poikkeaa mikro yrityksen vaaditusta sisällöstä. (Tomperi, S 2018, 85-87.)

	Mikroyritys	Pienyritys	Suuryritys
Taseen loppusumma	350 000	6 000 000	20 000 000
Liikevaihto	700 000	12 000 000	40 000 000
Tilikauden henkilöstö keskimäärin	10	50	250

Taulukko 1. Tilinpäätöksen sisältöön vaikuttavat tekijät

Tilinpäätöksen tase-erien tarkastamisen tarkoituksena on saada varmuus jokaisen erän oikeellisuudesta ja asianmukaisuudesta. Tase jakautuu varoihin ja velkoihin. Jokaiselle taseen erälle on oma tarkastustoimenpiteensä, jotka tilintarkastaja suorittaa voidakseen antaa tilintarkastuslausunto tilinpäätöksestä. Taseen erien tarkastuksessa suoritetaan useiden erien kohdalla inventointia, joka kuuluu erien kokonaisvaltaiseen tarkastukseen. Taseen tarkastuksessa tarvittavia materiaaleja useimmiten ovat erilaiset sopimukset, sekä ulkopuolisilta tahoilta saadut vahvistukset. (Tomperi, S 2018, 86-87.)

Taseen pysyvien vastaavien tarkastamisen kohteena olevia eriä ovat, aineettomat hyödykkeet, joka koostuu muun muassa kehittämismenoista. Tarkastuksessa selvittäään ovatko erien aktivoinnit perusteltuja ja ovatko poistot tehty oikein. Aineettomat hyödykkeet koostuvat yrityksen omistamista maa-alueista, rakennuksista sekä kalustosta. Näiden kaikkien kohdalla tilintarkastaja tarkastaa eriin tapahtuneet lisäykset ja vähennykset. Koneista ja kalustoista suoritetaan myös poistoja tilikauden aikana, jolloin näiden oikeellisuus

tarkastetaan. Sijoitukset ovat myös osa aineettomia hyödykkeitä, tämänkin erän kohdalla tarkastuksen tavoitteena on varmistua niiden olemassaolosta ja kuulumisesta tarkastuskohteelle.

Vaihtuvat vastaavat erä koostuu yhtiölle kuuluvasta vaihto-omaisuudesta. Vaihto-omaisuus on yrityksen myytäväksi tai käytettäväksi luettavia hyödykkeitä. Vaihto-omaisuuden tarkastuksessa tilintarkastajan tulee kiinnittää erityistä huomiota, koska vaihto-omaisuudella on myös vaikutus tuloslaskelmaan. Tarkastus suoritetaan analyttisillä menetelmillä ja inventointiin tehtävillä otoksilla. Tilinpäätöksen saamiset muodostuvat myyntisaamisista, lainasaamisista ja muista saamisista. Myyntisaamisten tarkastuksessa niiden ikäjakauma tarkastetaan sekä saamisten saldot selvitetään ja sen perusteella saadaan käsitys, onko tarvetta myyntisaamisten luottotappiokirjauksille. Lainasaamisten tarkastuksessa sopimusten avulla perehdytään erään. Muut saamiset erä sisältää esimerkiksi vuokriin liittyviä vuokratavuuksia. Tässä tapauksessa tilintarkastaja tarkastaa vuokrasopimuksen, joka koskee vakuutta. Taseen varojen puolelta tilinpäätöksen tarkastuksessa tarkastetaan rahat ja pankkisaamiset. Rahat ja pankkisaamiset tarkastetaan kolmansilta osapuolilta, kuten pankeilta saatuihin tilien saldo vahvistuksiin. Käteinen raha on vähenemässä, mutta sitä esiintyy vieläkin. Käteisen rahan tarkastamisen tilintarkastaja suorittaa asiakkaalta saatua kassakirjaa vastaa, josta voidaan saada riittävä evidenssi kassan tarkastamista varten. (Tomperi, S 2018, 87-95.)

Taseen velkapuolen tarkastettavia eriä ovat tarkastuskohteen oma pääoma, kertyneet poisto erot ja pakolliset varaukset. Velkapuoli kertoo yrityksen vieraan pääoman määrän. Vieraspääoma on jaettu lyhytaikaiseen ja pitkäaikaiseen. Vieraan pääoman tarkastuksessa tilintarkastajan tulee suorittaa tarkastus molempiin eriin ja varmistua siitä, että lyhytaikainen vieraspääoma koostuu lyhytaikaisesta, joka tullaan maksamaan vuoden sisällä ja pitkäaikainen, joka sisällyttää yli vuoden päästä maksettavaksi veloista. Lainojen tarkastus tehdään niiden sopimuksia ja saldo vahvistuksia vastaan, joihin ne täsmäytetään. Taseen velkapuolella lainojen lisäksi erinä ovat ostovelat, muut velat, siirtovelat ja saadut ennakot. (Tomperi, S 2018, 95-98.)

Tilinpäätöksen valmistumisajasta on myös määrätty erikseen kirjanpitolain 3 luvussa pykälässä 6. Tämä pykälä velvoittaa laatimaan tilinpäätöksen neljän kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä. Tilintarkastajan tulee tarkastaa laatimisaika, jotta se on laadittu annetun aikarajan puitteissa. Tilinpäätöksen tarkistuksen loppuvaiheessa tarkastetaan allekirjoitukset, jotta ne on allekirjoitettu vaadittujen henkilöiden toimesta. Tilinpäätös on kokonaisuudessaan valmis, kun se on allekirjoitettu. (Tomperi, S 2018, 83.)

4.3 Tilintarkastuksen raportointi

Tilintarkastuksen suorittamisessa viimeinen osuus on tilintarkastuksen raportointi. Raportoinnista säädetään erikseen tilintarkastuslaissa. Tilintarkastuslain mukaiset raportit ovat tilinpäätösmerkintä, tilintarkastuskertomus ja tilintarkastuspöytäkirja. (Korkeamäki, A 2016, 96-97.) Valmiin tarkastuksen jälkeen annetaan tarkastuskohteelle tilintarkastuskertomus. Tilintarkastajan tulee antaa kertomus tarkastuskohteen tilikaudelta, joka sisältää päiväykset ja on allekirjoitettu (Minilex 2019). Tilintarkastuskertomus sisältää lausunnon tilintarkastuksen suorittamisesta. Lausunnon sisältö koostuu kertomuksesta, onko tilinpäätös-säännöstöä noudatettu sekä onko kaikkia tilinpäätöstä koskevia lakeja sekä säännöksiä noudatettu. Tilintarkastuskertomuksessa ilmoitetaan havaituista virheistä, mikäli ne ovat olennaisia tilinpäätöksen kannalta. Tarkastuskohteen tulee lähettää tilintarkastuskertomus Patentti- ja rekisterihallitukselle tilinpäätöksen toimittamisen yhteydessä. Tämä koskee vain niitä tarkastuskohteita, joilla on ilmoitusvelvollisuus kyseiselle taholle. (Suomen tilintarkastajat Ry 2019c.)

Tilintarkastuskertomuksen sääntelyä uusittiin vuonna 2016. Tilintarkastukseen liittyviä ISA-standardeja ja EU:n tilintarkastusasetusta uudistettiin, jonka vaikutuksena tilintarkastuskertomusten sisältö on laajempi ja kattavampi. Tilintarkastaja antaa tilintarkastuksesta lausuntonsa vakiomuotoisena, varauman sisältävä tai kielteisenä. Tietyissä tapauksissa lausuntoa ei voida antaa, tilintarkastuksessa havaittujen seikkojen takia. Lausunnon antamatta jättäminen ilmoitetaan tilintarkastuskertomuksessa. (Korkeamäki, A 2016, 97-98.)

Tilinpäätösmerkintä kirjataan tilinpäätökseen. Merkintä varmentaa suoritettun tilintarkastuksen. Tilinpäätösmerkinnän luonteeseen ei vaikuta tilintarkastajan tilintarkastuslausunnon luonne. Tilinpäätösmerkintä kirjataan vakiomuotoisena tilinpäätökseen. Merkinnän päiväys tulee olla tilinpäätöksen allekirjoittamispäivän kanssa yhtenäinen sekä mikäli yhteisön tilintarkastajana on useita eri henkilöitä, tulee kaikkien osalta allekirjoitus tehdä. (Halonen & Steiner 2010, 454.)

Tilintarkastuspöytäkirja ei ole julkinen asiakirja tilinpäätösmerkinnän tavoin. Pöytäkirjalla tilintarkastaja ilmoittaa tarkastuksessa syntyneistä havainnoista. Havaintojen avulla tarkastuskohteen johto saa tietoa puutteellisista asioista, joiden pohjalta ilmenneitä asioita voidaan lähteä korjaamaan. Pöytäkirja on luottamuksellinen asiakirja ja se tulee säilyttää luottamuksellisuutta noudattaen. (Laki24 2019.) Tilintarkastuslain 3 luvun 7 § määrää tilintarkastuspöytäkirjan käsittelystä. Käsittelyn tulee tapahtua viivyttämättä, sen toimittamisesta. Tämä lainkohta varmistaa, että käsittely tapahtuu viivyttämättä. (Halonen & Steiner 2010, 454-455.)

4.3.1 Tilinpäätöksen allekirjoittamisen sähköistyminen

Tilinpäätöksen sähköinen allekirjoitus on lisääntynyt digitaalisen taloushallinnon kehittämisen myötä. Tilinpäätöksen sähköisen allekirjoituksen pystyy tarkastuskohteen lisäksi tekemään tilintarkastaja. Tilintarkastajan allekirjoitettua tilinpäätös sähköisesti, muodostuu yksi tilintarkastus raporteista eli tilinpäätösmerkintä. Sähköisen allekirjoittamisen etuina ovat nopeus ja ajasta riippumattomuus.

Visman teettämän tutkimuksen mukaan kolmasosa 10 000 yrityksen otoksesta käytti sähköistä allekirjoitusta vuonna 2018. Sähköisten allekirjoitusten määrä nousi vuodesta 2017 yli 50 prosentilla. (Laine, 2018c.) Suomen tilintarkastajat Ry on laatinut ohjeen tilintarkastajille tueksi toimimiseen sähköisen allekirjoittamisen kanssa. Ohjeesta selviää mitä sähköisessä allekirjoittamisessa tulee ottaa huomioon ja se sisältää myös kysymyksiä ja vastauksia liittyen sähköiseen allekirjoittamiseen. (Suomen tilintarkastajat 2018, 2.)

5 Tutkimus

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni toteutusmenetelmäksi valitsin laadullisen tutkimuksen. Tutkimukseni viitekehysten olen laatinut tarkastelemalla sekä digitaalisen taloushallinnon että tilintarkastuksen prosesseja. Viitekehyksessä on perehdytty digitaalisen taloushallinnon haasteisiin ja hyötyihin, jotka se on tuonut muutoksen myötä sekä mitä nämä muutokset ovat käytännössä. Tilintarkastusprosessin digitalisoituminen on otettu myös viitekehyksessä huomioon ennen kaikkea tarkastelemalla digitaalisuuden tuomia muutoksia tilintarkastukseen. Tutkimusongelmana tutkimuksessani on, mikä tilintarkastusprosessin vaiheista on eniten digitalisoitunut? Miten digitalisoituminen näkyy tilintarkastusprosessin eri vaiheissa? Mitä nämä muutokset ovat käytännössä, onko mahdollisesti robotiikkaa ja data-analytiikkaa hyödynnetty tilintarkastusprosessin eri vaiheiden aikana. Laadullinen tutkimusmenetelmä antaa tutkijalle mahdollisuuden olla vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, tämä kävikin ilmi haastatteluiden venyessä suunniteltua pidemmiksi. Haastattelija toimii vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa ja päinvastoin. Uskon että laadullinen tutkimusmenetelmä toimii tutkimuksessani, koska se mahdollistaa tarkempien vastausten saannin haastateltavilta. (Tuomi, J 2018, 85.)

5.2 Haastatteluiden toteutus sekä haastateltavien taustat

Haastattelut toteutin teemahaastatteluina. Teemahaastattelun avulla pystyin tarkemmin perehtymään tutkimusongelmaani. Olen laatinut haastattelurungon, jonka avulla tutkimukseni heränneisiin kysymyksiin vastattiin. Haastattelurunkoni koostuu tilintarkastuksen eri prosesseista ja vaiheista, joita ovat suunnittelu-, toteutus- ja raportointivaihe. Lisäksi digitalisoitumista tilintarkastuksessa tarkastellaan yleisesti haastatteluissa. Lopuksi haastatteluissa kysytään haastateltavien mielipiteitä ja kokemuksia digitalisaation etenemisestä tilintarkastuksessa. Haastatteluiden kautta pystyn ottamaan kantaa haastateltavan vastauksiin ja esittämään niihin liittyviä lisäkysymyksiä. Haastattelurungon kysymykset olen laatinut noudattamalla tutkittua viitekehystä ja rakentanut haastattelurungon sen perusteella. (Tuomi 2018, 88.) Haastateltavia lähestyn sähköpostilla tiedustellen mahdollista kiinnostusta haastatteluun osallistumisesta. Haastattelurungon lähetin haastateltaville muutama päivä aikaisemmin sovittua haastatteluaikaa. Haastateltaviksi olen valinnut 17 auktorisoitua tilintarkastajaa, joille lähetin sähköpostin haastattelua koskien. Haastateltavat valikoituivat eri tilintarkastusyhteisöistä sekä pienemmistä että keskisuurista. Tilintarkastusalan kokemus vaihteli myös paljon riippuen henkilöstä, mutta valitsemani henkilöiden kokemus oli välillä 3-25 vuotta. Aloitin sähköpostien lähettämisen heinäkuun alussa, mikä oli hyvä

päätös. Tällä tavalla olin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa jo valmistautunut sopimaan tulevia haastatteluja.

Lähtemääni tiedusteluun halukkuudesta osallistua tutkimukseen vastasi 8 henkilöä. Loput koko valitusta populaatiosta, joko ei vastannut sähköpostiviestiin tai oli estynyt osallistumaan haastatteluihin. Kuitenkin haastattelupopulaation ollessa 8 henkilöä on se riittävä, jonka avulla tutkimukseen saadaan muodostettua tutkimustulokset. Haastattelut toteutettiin haastateltavien toimistoilla tai kahvilassa, jotka sijaitsivat eri puolella pääkaupunkiseutua. Haastattelu tiedusteluja suoritin, myös pääkaupunkiseudun ulkopuolelle. Näistä ei kuitenkaan sähköposti tiedusteluun vastausta saatu. Muutama päivä ennen haastattelua lähetin haastateltaville henkilöille tiedotteen haastattelusta sekä suostumuksen allekirjoitettavaksi. Lisäksi sähköpostiviestissä oli haastattelurunko, jotta haastateltavat pystyvät jo hieman tutustumaan ennakoivasti haastattelun teemoihin ja kulkuun. Haastatteluissa käytettiin nauhuria, jonka avulla haastattelut nauhoitettiin. Tämän jälkeen haastattelut analysoitiin ja niiden pohjalta muodostettiin tutkimustulokset. Haastattelut toteutettiin anonyymisti, joten haastateltavien henkilöllisyyttä ei tutkimuksessa mainita. Haastateltavien tutkinnot jakoutuivat tasan 4:llä haastateltavista oli KHT-tutkinto ja 4:llä HT-tutkinto. Haastateltavien tilintarkastus asiakkaat olivat hyvin monista eri toimialoilta ja asiakkaita oli kaikenkokoisia. Asiakaskunta koostui asunto-osakeyhtiöistä, yhden miehenyhtiöistä aina 10 työntekijän yhtiöstä 100 työntekijän yhtiöön. Kokemuksien ja toimialojen vaihdellessa laadasta laitaan saatiin hyvin kattava kokonaiskuva digitalisaation etenemisestä tilintarkastuksen eri vaiheissa. Haastateltavien työskennellessä pienten-, ja keskisuurten yritysten parissa tutkimuksella saadaan selvyys tämän kokoluokan tilintarkastus toimijoiden digitalisoitumisesta.

5.3 Tutkimustulokset

Tutkimukseni tulokset muodostettiin haastatteluiden perusteella, jotka toteutettiin syys-, lokakuussa 2019. Jokainen haastattelu nauhoitettiin ja haastateltavat allekirjoittivat suostumuksen haastatteluiden toteuttamisesta anonyymisti. Haastatteluiden nauhoitus tapahtui Olympus WS-832 sanelukoneella. Haastatteluiden jälkeen nauhoite tallennettiin tietokoneelle ja muutettiin tekstiksi eli litteroitiin. Tämä tekstiksi muunnettu äänitiedosto toimi tutkimukseni aineistona. Koska tarkoituksena on haastatteluiden perusteella analysoida sisältöä, ei ole tarvetta litteroida esimerkiksi huokauksia. Aineisto on myös litteroinnin aikana anonymisoitu, jotta siitä ei voida tunnistaa haastateltuja henkilöitä. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvaori 2017, 21.)

Haastatteluissa lähdettiin tutkimaan ensin digitaalisuuden merkitystä tänä päivänä tilintarkastuksessa. Haastateltavilta kysyttiin heidän omaa mielipidettään, millaisena he itse kokevat sen nykypäivänä työssään. Digitaalisuuden merkitystä pidettiin suurena, siitä on muodostunut työpari tarkastuksen suorittamiseen. Tilintarkastukseen liittyvän aineiston saatavuutta ja ajantasaisuutta pidettiin merkittävänä tekijänä. Myös taloushallinnon ammattilainen Marja-Liisa Lohtander kertoo Suomen Tilintarkastajat Ry:n blogissa ajantasaisemman tiedon tuoneen tarkastukseen tehokkuutta. Erään HT tilintarkastajan mukaan digitaalisuus on siirtänyt työtä aikaisemmaksi, johtuen digitaalisten järjestelmien ajantasaisuudesta, tilinpäätökset ovat valmiita aikaisemmin johtuen tiedon ajantasaisuudesta. Materiaali saadaan valmiiksi nopeammalla aikataululla ja on saatavilla 24/7.

Yhteistyö asiakkaiden kanssa on muuttunut kasvottomampaan suuntaan, koska materiaalin pystyy itse noutamaan järjestelmästä. Ennen materiaali tuli mapeissa ja yleensä tuoja oli asiakas itse, jolloin asiakaskontakti syntyi tällä tavoin. Tätä digitaalisuuden tuomaa seikkaa pidettiin yleisesti ottaen huonona kaikkien tutkimukseen osallistuneiden mielestä. 18 vuotta alalla olleen HT-tarkastajan, mielestä, jos asiakkaan kanssa kontakti häviää kokonaan, vaikutus kohdistuu suoraan asiakassuhteisiin. Kasvokkain käydyissä keskusteluissa usein ilmenee asioita, joita ei sähköisten järjestelmien avulla luvuista erikseen käy ilmi. Digitaalisuutta ei koettu helpottavana tekijänä prosessissa vaan enemmänkin etenemisessä. Etenemisessä se nopeutta ja sujuvoittaa tarkastusta, materiaalin ollessa nopeammin saatavilla kaiken tiedon ollessa tietokoneen näytöllä paperin sijasta. Taloushallinnon eri järjestelmiä Suomessa on paljon ja tilintarkastaja työskentelee niiden avulla päivittäisessä työssään. Haastateltavilta kysyttiin, opitaanko nämä järjestelmät työn edetessä vai onko koulutuksia näihin liittyen järjestetty. Kaikki auktorisoidut tilintarkastajat kertoivat, että järjestelmät opitaan työn edetessä. Yhden HT-tilintarkastajan mielestä on henkilöstä kiinni, miten järjestelmää oppii käyttämään. Hän painotti rohkeutta kokeilla eri järjestelmän ominaisuuksia ja toimintoja. KHT- ja HT-tilintarkastajilta kysyttiin myös, miten digitaalisuus tukee eri tilintarkastuksen prosesseja. Kahden haastateltavan mielestä järjestelmään pääsy on huomattava digitaalisuuden tuoma tuki. Järjestelmästä tarkastaja pystyy itse valitsemaan tarkastukseen tarvittavat materiaalit sekä myös pyytämään sellaiset materiaalit, joita ei järjestelmässä erilaisista syistä ole. Tämä kuitenkin oli osan tilintarkastajien mielestä asiakaskohtaista, onko järjestelmässä kaikki tarkastukseen tarvittava materiaali.

Tutkimukseni pääkysymys oli, mikä tilintarkastusprosessin eri vaiheista on eniten digitalisoitunut? Tätä kysymystä varten teemahaastatteluni teemat jaettiin prosessin eri vaiheisiin. Ensimmäisenä vaiheena, joka haastattelussa käytiin läpi, oli suunnitteluvaihe. Puolet haastatteliijoista käyttää suunnitteluvaiheessa järjestelmän luomaa data-analytiikkaa suun-

nitteluvaiheessa. Puolet toteuttaa data-analytiikkaa ilman järjestelmää, tekemällä sen suoraan Microsoft Excelillä itse. Kaikilla muilla paitsi yhdellä tarkastajalla, tilintarkastajan olennaisuus tulee järjestelmän kautta. Järjestelmä laskee olennaisuuden syötettyjen lukujen avulla. Tässä kohdassa haastatteluissa ilmeni kuitenkin tilintarkastajan ammatillisen harjunnan tärkeys. Järjestelmään ei voi täysin luottaa, olennaisuus tulee katsoa tapaus-, -asiakaskohtaisesti. Haastatteluissa ilmenneet vastaukset tukevat Korkeamäen, A Tilintarkastuksen perusteet kirjassa mainitsemia olennaisuuden määrittelyyn vaikuttavia tekijöitä (Korkeamäki, A 2017, 45-46.). Tilintarkastuksen suunnittelussa otetaan huomioon jokaiseen tilintarkastus kohteeseen liittyvät tilintarkastusriskit. Tilintarkastusriskit määräytyvät tapauskohtaisesti, joten järjestelmää, joka olisi valikoinut riskit automaattisesti ei ollut käytössä yhdelläkään haastateltavalla. Haastattelujen perusteella selvisi, että 4 haastateltavista riskit tulevat osittain järjestelmästä, mutta näissäkin tapauksissa ne tulee aina miettiä tapauskohtaisesti. Riskit eivät seuraa järjestelmän mukana vaan ne tulee itse miettiä mihiin riskiin aina vastataan tarkastettavan erän kohdalla. Tilintarkastuksen suunnittelu vaiheeseen liittyen yhdessä haastattelussa kävi ilmi että, heillä on käytössä pilvipalvelu, johon asiakas voi laittaa materiaalia tarkastuksen alussa. Digitaalisuus on mukana myös asiakkaiden kanssa kommunikoidessa. Kommunikointi asiakkaan kanssa on vaihtelevaa, kommunikointiin käytetään puhelinta Skype-videopuhelu palvelua, sekä Googlen Meet-ominaisuutta. Yleisesti käytössä on puhelin ja sähköposti kaikilla haastateltavista, tietenkin tilintarkastusasiakkaan maantieteellinen sijainti vaikuttaa myös. Erään KHT-tilintarkastajan mukaan, käytetään mikä koetaan parhaaksi aina asiakaskohtaiseksi kontakti tavaksi.

Tilintarkastusprosessin toisena vaiheena on tarkastusvaihe. Varsinainen vaihe, jossa tarkastettavan kohteen tilintarkastukseen liittyvä materiaali tarkastetaan. Materiaali saadaan asiakkailta tarkastusvaiheessa lähtökohtaisesti digitaalisessa muodossa. Materiaali toimitetaan kaikkia sähköisiä muotoja hyödyntäen usb-, sähköposti sekä omat tunnukset asiakkaan käyttämään sähköisen taloushallinnon ohjelmaan. Kaikkien haastateltavien työssä ei ole vielä täysin siirrytty vanhoista mappia-asiakkaista pois. Yhdessä haastattelussa kävi ilmi, että tämä on kuitenkin vähenemään päin vuosittain. Materiaali oli kaikkien haastateltavien mielestä pääsääntöisesti käytettävässä muodossa, riippuen tapauksesta joudutaan muokkauksia tekemään asiakkaan materiaaleihin, jotta se saadaan dokumentoitua tilintarkastusevidenssiksi. Tarkastuksen dokumentointi tapahtui kaikkien haastateltavien kohdalla sähköisesti. Kaksi haastateltavista sähköisyydestä huolimatta kuitenkin edelleen kävi tilinpäätöksiä läpi paperiversioina. Kuitenkin läpikäymisen jälkeen materiaali skannattiin sähköiseen muotoon eli mitään ei säilytetty paperilla. Paperista tilinpäätöstä läpikäyvä haastateltava kertoi sen olevan helpompi omien merkintöjen takia. Automaattisia prosesseja esiintyy jo paljon, mutta tilintarkastuksessa ei tarkastusprosessissa haastatteluiden

pohjalta ilmennyt yhtäkään osa-aluetta, joka olisi täysin automatisoitunut. Automaatioon liittyen haastatteluissa ilmeni monta kehitys ideaa, joissa automaatiota voisi hyödyntää.

Varaston tarkastukseen liittyvää kysymystä yksi KHT-tilintarkastaja pitikin erittäin tärkeänä kysymyksenä teema haastatteluissani. Hän sanoi varaston tarkastuksen olevan huomattavasti helpompaa. Kun käsitellään isoja massoja, voidaan sähköisten varastolistojen avulla suodattaa järjestelmästä halutut tiedot. Hinnoittelutestausta on pystytty tekemään erilaisilla data-analytiikka ja robotiikka menetelmillä. Pidempään alalla olleiden HT-, KHT- tarkastajien mielestä varaston tarkastus ei ole muuttunut olennaisesti digitalisaation johdosta. Eräs toinenkin KHT-tilintarkastaja työssään käyttää varaston tavaran kuranttiutta arvioitaessa data-analytiikkaa. Haastatteluiden pohjalta seikka, joka nousi esille varaston tarkastuksessa, oli varaston olemassaolon varmistaminen. Kaikesta digitaalisesta avusta huolimatta varasto tulee aina käydä itse varmentamassa fyysisesti. Tätä ei pystytä vielä järjestelmien avulla tekemään. Yksi tarkastaja nosti esille, että onhan varaston tarkastuksesta Skypen välityksellä puhuttu. Tätä ei kuitenkaan ole vielä toteutettu.

Tarkastuksen toteutus sähköisesti ei onnistu täysin ilman haasteita kenenkään haastatteluun osallistuneen mielestä. Aihe, joka nousi esille haastatteluissa, oli sähköisten järjestelmien laaja kirjo. Tämä vaatii tilintarkastajalta laajaa osaamista erilaisista järjestelmistä, jotta työ etenee sujuvasti. Yllättävä asia, joka ilmeni kaikkien haastateltavien kohdalla, oli tilintarkastuksen ”kasvottomuus”. Kasvottomuutta pidettiin asiakassuhdetta heikentävänä tekijänä. Eräs KHT-tilintarkastaja kertoi, että hänen mielestään ymmärrys asiakkaasta jää pienemmäksi kuin face-to-face keskusteluissa. Haastatteluissa selvitettiin tiedon lisääntyntä määrää digitalisoitumisen johdosta. Ilmeni että kokonaiskuva on parempi, koska asiakkaan koko materiaali on käytössä tilintarkastajalla. Pystytään pääsemään käsiksi edellisen vuoden lukuihin ja tapahtumasta voidaan porautua itse tositteelle, jonka takaa löytyy lisätietoa tapahtumasta. Ulkopuolisten vahvistusten saaminen oli jakautuva asia, osa sai asiakkaalta suoraan tarvittavat dokumentit ja osa sai ne suoraan pankilta asiakkaan valtakirjan avulla. Yhden KHT-tarkastajan mielestä, kolmansien osapuolien kanssa toiminen turvaviestin kautta on helpompaa. Asiakirjat saadaan suoraan asiakkaalta. Dokumentaation kannalta saapunut sähköposti voi edesauttaa, koska sen avulla nähdään saapumispäivä. Samainen tilintarkastaja mainitsi dokumenttien varmistamisen helpottuneen. Sähköpostiin jaa aikaleima sekä sähköinen jälki. Dokumenttien varmentamisen ei koettu yleisesti olevan vaikeampaa digitalisoitumisen johdosta.

Raportointivaihe on tilintarkastusprosessin viimeinen vaihe. Raportointi koostuu tilinpäätöksen tilintarkastuskertomuksen antamisesta tarkastettavalle yhteisölle. Tilinpäätökset

käydään läpi manuaalisesti riveittäin jokaisessa haastattelijan kohdalla. Tähän ei kenelläkään haastateltavista ollut käytössä ohjelmaa, joka olisi tarkistanut automaattisesti vastaako tilinpäätöksessä esitetyt tiedot kirjanpitoa. Yksi KHT- käytti varsinaista ohjelmaa, jossa voi käydä läpi tilinpäätöstä sähköisesti ja tämän avulla tehdä merkinnät dokumenttiin. Kuusi haastateltavaa kävi läpi tilinpäätöksiä sähköisesti, kaksi teki vielä merkintöjä paperille. Nämä kuitenkin myös skannattiin työn jälkeen, joten dokumentointi tapahtui digitaalisesti. Raportit toimitettiin kaikkien haastatteluiden perusteella sähköisesti, varsinaisia papereita ei enää lähetetä. Tilintarkastuskertomusten ja tilinpäätösten sähköiset allekirjoitukset ovat lisääntyneet myös tilintarkastuksessa. Eräs KHT-kertoi sähköisten allekirjoitusten lisääntyneen erityisesti viime keväänä. Täysin sähköiseen allekirjoitukseen, ei vielä ole siirrytty haastateltavat kertoivat. Moni pienemmistä asiakkaista haastateltavien mukaan käyttää yhä kynää ja paperia. Tämä tukee Visman teettämää tutkimusta sähköisestä allekirjoittamisesta, jonka mukaan kolmasosa on siirtynyt sähköiseen allekirjoitukseen. Muutkin haastateltavat totesivat sähköisen allekirjoittamisen lisääntyneen koko ajan enemmän ja enemmän. Yhden KHT-tarkastajan mukaan, vielä sähköiseen allekirjoitukseen ei luoteta samalla tavalla kuin konkreettiseen allekirjoittamiseen kynällä paperille. Raportointivaihe on tilintarkastusprosessin viimeinen vaihe, joten koin hyväksi kysyä lisääkö digitaalisuus lisäarvoa asiakkaalle nopeuden ja monipuolisuuden kautta. Useampi haastatelluista mainitsi nopeuden lisäarvoksi, materiaalin toimittamiseen ei kulu aikaa ja tarkastus voidaan suorittaa tehokkaammin. Yksi KHT-tilintarkastaja mainitsi, että tilinpäätökset valmistuvat nopeammin, koska materiaali on järjestelmässä ja usein se voidaan järjestelmän kautta ajaa raporttina valmiiksi.

Haastattelussa kysyttiin minkä vaiheen digitalisoitumista tilintarkastajat pitävät itse kaikkein tärkeimpänä tilintarkastuksen kannalta. Kaikki haastatteluun osallistuneet pitivät tarkastusvaiheen digitalisoitumista tärkeimpänä. Yhden KHT-tilintarkastajan tarkastusvaiheen digitalisoitumisen kautta saadaan kohdennettua enemmän kattavuutta ja tehokkuutta, joka vaikuttaa evidenssin määrään ja laatuun. Tarkastusvaihe on aikaa vievä osa KHT-tarkastajan mukaan, joten sen kannalta tähän vaiheeseen digitalisoituminen toisi eniten helpotusta.

Digitalisaatio menee koko ajan eteenpäin ja vuodessa saattaa olla tullut jo monia eri järjestelmiä uusien rinnalle. Digitaalisuus muuttaa jo olemassa olevia työtapoja muokkamalla niitä uusiksi. Sitä mukaa kuin digitaalinen taloushallinto kehittyy, kehittyy myös tilintarkastus sen rinnalla. (Lahti, Salminen 2008.) Kehittyminen tuo myös mukanaan riskejä, jotka liittyvät vahvaan digitalisoitumiseen. Kahden KHT-tarkastajan mielipide liittyi tiedon määrään. Toisen mielestä riskinä on, että kukaan ei käy läpi kirjauksia, kun ne alkavat

muuttua automaattisiksi. Sekä toisen mielipide liittyi siihen, miten tietoa on paljon saatavilla, joten siitä vaikea erottaa tiedon paljoudesta relevantti tieto. Haastatteluissa syntyneiden keskustelujen perusteella, kukaan ei usko, että tilintarkastuksen vaiheista mikään tulee automatisoitumaan kokonaan. Eräs KHT ilmaisi, että hänen mielestään aina tarvitsee ihmisen väliin eri vaiheissa. Kaksi haastateltavaa uskoi, että pieniä asioita voidaan automatisoida, mutta pitivät kokonaan automatisoitumista epätodennäköisenä.

Tilintarkastajan työn muuttuminen oli myös teemahaastatteluissa yhtenä kysymyksenä. Automaation edetessä vaiheittain yksi haastateltava epäili, tilintarkastajan työn muuttuvan siten että tarkastetaan järjestelmää, eikä varsinaisia tositteita. Eräs toinen KHT-tilintarkastaja epäili, että pieniä yhteisöjä ei tulla enää tarkastamaan, koska isommilla big-four toimijoilla on ”järeämmät” työkalut. Hän kuitenkin uskoo, että suunta automatiikkaan päin on edessä. Haastattelujen edetessä yhden KHT:n mielipide työn muuttumisesta oli, että mekaaninen työ vähenee ja mahdollisesti tilintarkastaja voi paremmin keskittyä ajatustyöhön, jota tilintarkastajan työssä tarvitaan.

6 Johtopäätökset & Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada vastaus, mikä osa tilintarkastusprosessista on eniten digitalisoitunut ja mitä nämä muutokset näkyvät prosessin eri vaiheissa. Haastatteluissa tutkimuksessani oli tavoitteena saada kuusi haastateltavaa, sain kuitenkin haastatteluihin 8 osallistujaa, mikä lisäsi eri näkemysten määrää ja antaa tutkimukselle enemmän luotettavuutta. Haastatteluissa tuli esiin yllättäviäkin asioita tilintarkastusprosessin digitalisointuun liittyen, mistä osa haastateltavista oli huolissaan ja ei pitänyt digitalisoinnissa. Pääkysymykseen tilintarkastusprosessin digitalisoinnista saatiin mielestäni tutkimuksen perusteella vastaus. Omalle tutkimustulokselleni ei voida hakea vahvistusta muista tutkimuksista, koska en löytänyt, että kukaan olisi tutkinut tilintarkastuksen osa-alueiden digitalisointia vielä tällä tavalla.

Tilintarkastusprosessin eniten digitalisoitunut osa on tarkastusvaihe. Tarkastusvaiheessa digitalisoinnin tuomat muutokset ovat käytössä ja nämä muutokset näkyvät konkreettisesti. Tarkastusvaiheessa asiakkailta saatava tilintarkastusmateriaali saadaan sähköisenä, hyvin pieni osa tulee vielä mapeissa asiakkaalta. Materiaalin ollessa asiakkaan kirjapitojärjestelmässä saadaan järjestelmään tunnukset, joiden avulla päästään asiakkaan materiaaliin käsiksi ajasta ja paikasta riippumatta. Vaihe on muuttunut melkein täysin paperittömäksi. Ainoastaan niiden asiakkaiden, joiden materiaali on kansioissa, käydään läpi paperisena. Tarkastusvaiheissa, kuten muissakaan vaiheissa ei ole siirrytty automaatioon vielä. Tutkimukseeni osallistui KHT-, ja HT-tilintarkastajia alan pienemmistä toimijoista, joten esimerkiksi tutkimukseen ei saatu dataa suurimmista tilintarkastusyhteisöistä. Kun päästään asiakkaan järjestelmään, saadaan tietoa kattavammin ja nopeammin. Lisäksi aikaisemmin ei ole ollut mahdollisuutta saada käsille vertailukauden tietoja näin helposti kuin järjestelmän tuomien etujen avulla. Tarkastusvaiheessa tärkeä osa tarkastusta on taseen puolella oleva vaihto-omaisuus eli varasto, jonka nähtiin osan haastatteluihin osallistuneiden mielestä helpottuneen digitalisaation myötä. Varasto kirjapidosta voidaan järjestelmän avulla hakea tietoja itse ja niitä voidaan data-analyysi työkaluilla arvioida. Tarkastusvaiheeseen liittyvät kolmansilta osapuolilta saatavat vahvistukset saadaan helpommin ja nopeammin sähköisesti.

Suunnitteluvaiheessa digitaalisuus ei ollut esillä niin suurella määrällä kuin tarkastusvaiheessa. Haastatteluissa tuli ilmi, että suunnitteluvaihe pitää sisällään paljon asioita, joissa vaaditaan tilintarkastajan ammatillista harkintaa. Tästä syystä tämän vaiheen digitalisointuun ei haastateltavien mielipiteiden perusteella uskota. Automaatiota on vaikea sovitaa suunnitteluvaiheeseen, koska robotiikan ja automaation avulla ei vielä osata suorittaa

harkinnanvaraisia asioita. Riskit tulee tilintarkastuksessa harkita aina tapauskohtaisesti, joten automaatio ja robotiikka ei ole vielä tällä tasolla. Osalla tutkimukseen osallistuneista riskit tulivat järjestelmän kautta, mutta loppujen lopuksi vastuullinen tilintarkastaja tekee päätöksen riskeistä, jotka kohdistuvat tarkastukseen.

Raportointivaiheessa digitaalisuus tulee esille sähköisenä allekirjoituksena ja raporttien toimitukset tehdään sähköisesti. Sähköinen allekirjoitus on vielä suhteellisen vähäistä. Moni haastatteluun osallistuja kuitenkin uskoo, että se tulee kasvamaan vuosi vuodelta enemmän. Tilinpäätöksiä käydään läpi sekä sähköisesti, että manuaalisesti kynällä ja paperilla.

Kokonaan tilintarkastusprosessin digitalisoitumiseen ei uskonut yksikään haastateltavista. Prosessien eri osien digitalisoitumiseen ja automaatioon kylläkin. Kuten tutkimus on osoittanut tilintarkastus on monimuotoista ja tilintarkastajan eteen saattaa tulla yllättäviäkin ongelmia. Digitalisoituminen voi tarkastusvaiheessa edetessään tarjota ratkaisuja pienempiin osa-alueisiin tilintarkastuksessa, kuten automaattiseen raporttien hakuun sekä raporttien muodostamiseen.

Tutkimukseni luotettavuutta arvioitaessa käsitteet, joiden kautta tätä arvioin ovat reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tulosten pysyvyyttä ja validiteetilla että tutkittavassa asiassa tutkitaan oikeita tutkimukseen liittyviä asioita. (Kananen 2017, 175.) Tutkimukseni reliabiliteetti koen hyväksi, suoritin haastattelut teemahaastatteluina nauhoittamalla, joten haastattelut saatiin dokumentoitua erittäin hyvin. Tutkimuksessa mukana olleilla auktorisoiduilla tilintarkastajilla on vaihteleva kokemus lyhyemmästä hyvinkin pitkään kokemukseen alalta. Tutkimukseeni on valittu vain tilintarkastajia pienemmistä yhtiöistä. Tilintarkastajien valinta isommista alalla olevista yhteisöistä olisi voinut muuttaa tutkimuksen tuloksia toisenlaiseksi. Digitaalisuuden osuutta tilintarkastusprosessissa isommissa yhteisöissä ei saada tutkimuksessani selvyyttä. Tutkimukseni validiteettia arvioitaessa pidän sitä hyvänä. Validiteettia korostaa, että haastattelut suoritettiin kasvokkain, jolloin haastattelujen aikana ilmaantui asioita ja kysymyksiä, joita en osannut huomioida kysymyksiä laatiessani tai haastatteluihin valmistautuessani. Validiteettia heikentää hieman se, että kysymykseni olisivat voineet olla paremmin aseteltuja, kuten näistä mainitsen haasteissakin kysymysten miettiminen, oli todella vaikea osa opinnäytetyötä. Kaiken kaikkiaan pidän tutkimustani luotettavana, tosin mikäli olisin tutkimukseeni ottanut myös auktorisoituja tilintarkastajia isommista tilintarkastusyhteisöistä, olisi dataa saatu siitä onko pienten ja isojen alan toimijoiden välillä eroja.

Opinnäytetyön aikana ilmeni monia haasteita, joita en välttämättä osannut odottaa. Yksi haasteista oli saada kasaan haastattelut. Olin alun perin ajatellut, että tavoittelen kuutta eri KHT-, tai HT-tilintarkastajaa tutkimusta varten. Haastatteluiden loppupuolella mukaan ilmoittautui vielä kaksi tarkastajaa. Haastavimmaksi osuudeksi muodostui haastatteluun liittyvien kysymysten laadinta. Itselleni oli vaikeaa keksiä teemahaastatteluun juuri aiheen vaatimia täsmällisiä kysymyksiä. Sain kuitenkin laadittua kysymyksiä, mutta en ole niihin täysin tyytyväinen. Käsittelen vielä näihin liittyvää pohdintaani mitä opin opinnäytetyö prosessin kappaleessa. Haasteeksi lukisin myös niukan materiaalin aiheeseen liittyen, digitaalisuutta tilintarkastuksessa ei ole vielä tutkittu kovinkaan paljon. Uskon kuitenkin, että tämä tulee muuttumaan lähitulevaisuudessa digitalisoitumisen yleistyessä entisestään.

Opin opinnäytetyöprosessin aikana suorittamaan haastatteluita. Mielestäni haastattelu tyylini parani aina jokaisen haastattelun kohdalla. Uskon myös mitä enemmän aiheeseen olin tutustunut, sitä paremmin pystyin suoriutumaan haastatteluissa. Kirjoitustaitoni on varmastikin kehittynyt opinnäytetyö prosessin aikana, sillä tutkimusta varten olen joutunut käsittelemään suuren määrän tietoa. Tieto on muunnettava tekstiksi, joka ei välttämättä aina ole ollut helppoa. Ajankäyttö tulee olennaiseksi osaksi opinnäytetyöprosessiä, koska se on työnä iso. Olen oppinut paremmin pilkkomaan työtä osiin ja suunnittelemaan jokaiseen osaan tarvittavan aikataulun. Opin myös, kuinka tärkeää on lähestyä mahdollisia haastattavia hyvinkin aikaisessa vaiheessa. Haastatteluprosessi oli kaikista pisin se alkoi heinäkuussa ja loppui lokakuun alussa.

Tutkimukseni onnistui omasta mielestäni varsin hyvin. Sain laadittua tutkimuksen pohjalle teorian, joka mielestäni tukee tutkimusta. Digitalisoituminen tilintarkastuksessa on vielä varsin tutkimaton alue, mutta uskon että kiinnostus aiheeseen tulee muuttumaan, kun digitaaliset ratkaisut kehittyvät edelleen. Aiheeni valinta oli hyvä, koska digitalisoitumista pystyy tutkimaan yhä uudelleen ja uudelleen, koska se kehittyy joka vuosi uudelle tasolle. Tämän takia näkemykset ja ratkaisut voivat olla täysin erilaisia kuin edellisellä vuonna. Digitaalisuus on myös aiheena esillä paljon muidenkin alojen kuin tilintarkastuksen yhteydessä, joten varmastikin aiheesta nähdään lisääntyvässä määrin tutkimuksia.

6.1 Mahdolliset jatko tutkimukset

Tutkimuksestani voidaan toteuttaa useita eri jatko tutkimuksia. Digitalisoitumisen vaikutusta tilintarkastusprosessissa voitaisiin tutkia ottamalla mukaan suuret tilintarkastusyhteisöt, jolloin saataisiin dataa, onko näissä toimijoissa digitalisoituminen pidemmällä kuin pienemmissä yhteisöissä. Omassa tutkimuksessani käsittelin yleisellä tasolla tilintarkastusprosessin digitalisoitumista. Omassa tutkimuksessani nousseeseen tulokseen, voitaisiin

suorittaa jatko tutkimus ja tutkia paremmin ja tarkemmin tarkastusvaiheen digitalisoitumisen astetta. Sekä mitä eri ratkaisuja se sisältää. Tutkimukseni avaa mahdollisuuksia aiheen tutkimisen jatkamiselle. Digitaalisuuden tutkiminen lisääntyy varmastikin jatkossa, jolloin tutkimuksen luotettavuutta saadaan lisättyä muiden tutkimusten tuella.

Lähteet

Alakare, S 2017. Tulevaisuuden tilintarkastaja. Tilisanomat, 2017, 4.

Alakare, S. 13.6.2019. Toiminnanjohtaja. Tilintarkastuksen tulevaisuus: Tekoäly, XBRL, Digitalisaatio. Tilintarkastuksen ja arvioinnin Symposium 2019. Tampere.

Alanen, E. 17.12.2015. Sähköinen taloushallinto vs. digitaalinen taloushallinto. Rauhalan – blogi. Luettavissa: <https://www.rauhala.fi/blog/sahkoinen-taloushallinto-vs-digitaalinen-taloushallinto> Luettu: 19.6.2019.

Apajalahti, A. 2017. Tilintarkastajat jo yli 100 vuotta luottamusta rakentamassa. Profiitti, 2017, 1, 10-16.

Finlex 2015. Työ- ja elinkeinoministeriön asetus tilintarkastajan hyväksymisedellytyksistä. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151442>. Luettu: 20.6.2019.

From, M. 14.11.2018. TIEKE. Pagero Oy Verkkolaskufoorumin syysseminaari. Seminaariesitys. Helsinki.

Halonen, Kaarina; Steiner, Maj-Lis. 2010. Tilintarkastus – Prosessi käytännössä. WSOYpro OY. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Horsmanheimo Pasi; Steiner, Maj-Lis. 2017. Tilintarkastus – Asiakkaan opas. Alma Talent. Helsinki.

Hyvärinen, M. Nikander, P. & Ruusuvuori, J. 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino. Tampere.

Jämsén, E. 28.1.2019. Kannattaako digitaalinen taloushallinto? Priima Yrityslaskennan blogi. Luettavissa: <https://www.priimalaskenta.fi/laskenta-blog/kannattaako-digitaalinen-taloushallinto> Luettu: 20.6.2019.

Kaarlejärvi, Sanna & Salminen, Tero 2018. Älykäs taloushallinto – Automaation aika. Alma Talent Oy 2018. Helsinki.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.

Kokkonen, A. 19.10.2016. Sähköinen tilintarkastus käytännössä. Digital Audit Company blogi. Luettavissa: <https://digitalauditcompany.fi/sahkoinen-tilintarkastus-kaytannossa/>. Luettu: 1.7.2019.

Korkeamäki, Ari-Matti. 2017. Tilintarkastuksen perusteet. Sanoma Pro Oy. Helsinki.

Lahti, Sanna & Salminen, Tero 2014. Digitaalinen taloushallinto. Talentum Media 2014. Helsinki.

Laine, R. 09.05.2017a. Tilintarkastajat ja sähköinen taloushallinto: Missä Mennään? -tilintarkastuksen asiantuntijoille blogi. Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/tilintarkastajat-ja-sahkoinen-taloushallintomissa-mennaan>. Luettu: 17.6.2019.

Laine, R. 20.6.2019b. Tilintarkastuksen ja arvioinnin symposium 13.-14.6.2019 – Terveisiä Tampereelta! – blogi. Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/tilintarkastuksen-ja-arvioinnin-symposium-13.-14.6.2019-terveisia-tampereelta>. Luettu: 2.7.2019.

Laine, R. 23.10.2018c. Tilisanomat. Tilinpäätöksen puumerkit yhä useammin sähköisiä. Luettavissa: https://tilisanomat.fi/teknologia/tilinpaatoksen-puumerkit_sahkoisia. Luettu: 3.7.2019

Laki tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta 30.12.2004/1304.

Laki24 2019. Tilintarkastus: Tilintarkastuspöytäkirja. Luettavissa: <https://www.laki24.fi/yritysosaakeyhtio-tilintarkastuspoytakirja/>. Luettu: 8.7.2019.

Lohtander, M. 26.10.2018. PK-Yritysten tilintarkastaja – Hyödynnä sähköistä taloushallintoa – tilintarkastuksen asiantuntijoille blogi. Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/pk-yritysten-tilintarkastaja-hyodynnna-sahkoistataloushallintoa>. Luettu: 17.6.2019.
Luettu: 1.7.2019.

Lähtenmäki-Lindman, O. 2016. Jähmeä koulutusjärjestelmä jarruttaa taloushallinnon digimurrosta. Talouselämä 38, s. 63.

Mertaoja, A. 9.1.2018. Mitä kirjanpitäjä toivoo tilintarkastajalta? Tilintarkastuksen asiantuntijoille – blogi. Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asi-antuntijoille/mita-kirjanpitaja-toivoo-tilintarkastajalta> Luettu: 28.10.2019

Minilex 2019. Tilintarkastuskertomus. Luettavissa: <https://www.minilex.fi/a/tilintarkastus-kertomus>. Luettu: 8.7.2019.

Patentti- ja rekisterihallitus 2019. Tutkinnot. Luettavissa: https://www.prh.fi/fi/tilintarkastus-valvonta/tutkinnot/tilintarkastajatutkinto_ohjeet.html. Luettu: 20.6.2019.

PwC 2019. PwC:n historia on osa modernin Suomen taloushistoriaa. Luettavissa: <https://www.pwc.fi/fi/tietoa-meista/historia.html>. Luettu: 10.9.2019.

Raitio, J. 2016. Tilintarkastajan ammatti vaatii suunnitelmallisuutta. Tilisanomat 4, 2016. Luettavissa: <https://tilisanomat.fi/tilintarkastus/tilintarkastajan-ammatti-vaatii-suunnitelmal-lisuutta> Luettu: 24.6.2019.

Reponen, M. Honkamäki, T. 2018. Tilinpäätöksillä. Profiitti, 2, s.30.

Ruuska, R. 2019. Hallinnon tarkastus – Täsmennystä kiitos! Profiitti, 1, 42-45.

Suomela, S. 10.8.2016. Sähköinen vs. digitaalinen taloushallinto. Emce blogi. Luettavissa: <https://www.emce.fi/blog/sahkoinen-vs-digitaalinen-taloushallinto/>. Luettu: 19.6.2019.

Suomen tilintarkastajat Ry 2018. Sähköinen tilinpäätösmerkintä. Ohje sähköisestä tilinpäätösmerkinnästä. Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/ohjeita-ja-suosituksia/sahkoinen-tilinpaatosmerkinta>. Luettu: 8.7.2019.

Suomen tilintarkastajat Ry 2019a. Mitä on hyvä tilintarkastustapa? Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/mita-on-hyva-tilintarkastustapa>. Luettu: 24.6.2019.

Suomen tilintarkastajat Ry 2019b. Mitä on hyvä tilintarkastustapa? Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/mita-on-hyva-tilintarkastustapa>. Luettu 24.6.2019.

Suomen tilintarkastajat Ry 2019c. Tilintarkastuksesta raportoiminen. Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/mita-tilintarkastus-on-tilintarkastuksesta-raportoiminen>. Luettu: 8.7.2019.

Suomen Tilintarkastajat Ry. Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/>. Luettu: 17.6.2019.

Taloushallintoliitto 2018a. Tilikausi ja tilinpäätös. Luettavissa: <https://taloushallintoliitto.fi/kirjanpidon-abc-mita-jokaisen-tulisi-tietaa-kirjanpidosta/tilikausi-ja-tilinpaatos>. Luettu: 27.6.2019.

Taloushallintoliitto 2018b. Varaston inventointi. Luettavissa: <https://taloushallintoliitto.fi/kirjanpidon-abc-mita-jokaisen-tulisi-tietaa-kirjanpidosta/tilikausi-ja-tilinpaatos/varaston>.

Tilintarkastuslaki 18.9.2015/1141.

Tomperi, Soile 2018. Tilintarkastus – Normeista käytäntöön. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Tuokko 2017. Sähköinen taloushallinto sekä sen tarjoamat mahdollisuudet ja vaarat. Luettavissa: <https://www.tuokko.fi/sahkoinen-taloushallinto+mahdollisuudet+ja+vaarat>. Luettu: 19.6.2019

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki.

Tuomi, Jouni, 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi 2018.

Yksityisalojen Esimiehet ja Asiantuntijat YTY 2019. Luontoisedut. Luettavissa: <https://www.yty.fi/tyosuhteasiat/palkkaus/luontoisedut.html>. Luettu: 2.7.2019.

Liitteet

Liite 1. Tutkittavan tiedote

Arvoisa haastateltava,

Kutsun teitä osallistumaan opinnäytetyön ” Tilintarkastusprosessin digitalisoituminen” aiheiston keruu haastatteluun.

Opinnäytetyön tarkoituksena on KHT- sekä HT tilintarkastajia haastattelemalla selvittää, mikä tilintarkastusprosessin vaiheista on eniten digitalisoitunut. Haastattelun avulla käydään, jokainen prosessi läpi haastateltavan kanssa. Tavoitteena on myös saada selvyys, mitä nämä muutokset ovat käytännössä ja miten niiden kanssa toimitaan.

Opinnäytetyön suorittaja on Haaga Helia Ammattikorkeakoulun tradenomiopiskelija Joonas Murto. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua talvella 2019.

Haastatteluun varataan aikaa 30-60 minuuttia. Haastattelu toteutetaan teemahaastatteluina valmiiden teemojen ja apukysymysten avulla. Haastattelu nauhoitetaan myöhempää sisällöllistä analysointia varten. Haastattelun aikana kerätyt tiedot käsitellään luottamuksellisesti, ilman tietoja henkilöllisyydestänne. Opinnäytetyöhön ei kerätä henkilötietoja. Nauhoite tuhoetaan opinnäytetyön valmistuttua. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja voitte peruuttaa osallistumisenne haastatteluun ja opinnäytetyöhön, missä vaiheessa tahansa.

Halutessanne voitte saada valmiin opinnäytetyön sähköisenä versiona.

Lisätietoja haastattelusta ja opinnäytetyöstä voitte saada:

Joonas Murto

puh. XXXXXXXXXXXX

Liite 2. Haastateltavan suostumus

Opinnäytetyön suorittaja: Haaga Helia Ammattikorkeakoulun tradenomiopiskelija Joonas Murto. Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan opinnäytetyön ”Tilintarkastusprosessin digitalisoituminen” aineiston keruuvaiheen haastatteluun.

Olen tietoinen, että osallistun haastatteluun vapaaehtoisesti ja että voin peruuttaa osallistumiseni opinnäytetyöhön, milloin tahansa. Jos vetäydyn opinnäytetyöstä, minua koskeva aineisto tuhoetaan. Minulle on selvitetty, että haastatteluissa kerätyt tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti, eikä opinnäytetyöhön kerätä henkilötietojani. Olen tietoinen, että haastattelut nauhoitetaan ja opinnäytetyössä saattaa olla lainauksia haastattelustani, kuitenkin niin että minua ei voida tunnistaa siitä. Kaikki aineisto kerätään ja käsitellään luottamuksellisesti, eikä aineisto joudu kenenkään ulkopuolisen käsiin.

Olen tietoinen, että halutessani voin pyytää lisätietoja opinnäytetyön tekijältä ja olen saanut riittävät tiedot yhteystiedot. Tätä suostumusta on tehty kaksi kappaletta, joista toinen jää minulle ja toinen tutkijalle.

Helsingissä _____ / _____ 2019

Haastatteluun osallistuja

Nimenselvennys

Lisätietoja:

Joonas Murto

puh. XXXXXXXXXXXXX

Liite 3. Haastattelurunko / Teemahaastattelu

Tutkinto _____

Tilintarkastus kokemus (vuosina) _____

1. Minkä kokoluokan asiakkaita sinulla on? Tiettyjä toimialoja?
2. Mikä on digitaalisuuden/digitalisaation merkitys tänä päivänä tilintarkastuksessa?
3. Millaiseksi yhteistyö on muuttunut asiakkaiden kanssa digitaalisten tuomien palveluiden myötä tilintarkastuksen eri prosesseissa?
4. Helpottaako digitalisoituminen tilintarkastusprosessin kokonaisseurantaa/etene- mistä?
5. Järjestetäänkö teillä koulutuksia asiakkaan sähköisiin järjestelmiin vai opitaanko järjestelmät työn parissa?
6. Millä tavalla digitaalisuus tukee eri prosessien vaiheita?

Suunnitteluvaihe

7. Hyödynnetäänkö tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa lukujen analysoimisessa data-analytiikkaa?
8. Määritelläänkö tarkastuksen olennaisuus järjestelmän avulla?
9. Käytetäänkö riskien määrittämiseen digitaalisia järjestelmiä hyödyksi/miten? Aut- taako järjestelmä tarkastusprosessissa huomioimaan riskejä?
10. Käytetäänkö digitaalisuutta kommunikoinnissa asiakkaan kanssa? (etäyhteys pala- verit)

Tarkastusvaihe/toteutusvaihe

11. Saadaanko tarkastusmateriaali sähköisenä sähköpostilla/muistitikku/pääsy järjes- telmään?
12. Onko materiaali suoraan käsiteltävässä muodossa vai joudutaanko sitä muokkaa- maan?
13. Tapahtuuko tarkastuksen dokumentointi täysin sähköisesti?
14. Onko tarkastuksessa vaiheita, joita olisi automatisoitu?
15. Varasto on keskeinen osa tarkastusta, onko sen tarkastus helpottunut/muuttunut digitaalisten kehitysten myötä?
16. Mitä haasteita on tarkastuksen toteutuksessa sähköisesti?
17. Onko tarkastuksessa tiedon määrä lisääntynyt digitaalisuuden myötä?

18. Onko kolmansien osapuolien esim. pankkien kanssa toiminen helpompaa digitaalisuuden myötä helpompaa?
19. Onko erilaisten dokumenttien varmentaminen helpompaa/vaikeampaa?

Raportointivaihe

20. Käydäänkö tilinpäätökset läpi digitaalisesti vai toimitaanko vielä niiden varmentamisessa manuaalisesti?
21. Miten raportointivaiheessa näkyy digitalisuuden kasvu tilintarkastuksessa?
22. Kuinka suuri osa tilinpäätöksistä allekirjoitetaan sähköisesti?
23. Lisääkö digitaalisuus lisäarvoa asiakkaalle (rutiinit, nopeus, monipuolisuus)?

Digitalisaation eteneminen

24. Minkä vaiheen digitalisoitumista pidät tärkeimpänä tilintarkastuksen kannalta?
25. Onko laadunvalvonta muuttunut tilintarkastusprosessin eri vaiheissa?
26. Mitä riskejä näet liittyen vahvaan digitalisoitumiseen tilintarkastuksessa?
27. Tuleeko joku tilintarkastuksen vaiheista mielestäsi digitalisoitumaan/automatisoitumaan kokonaan?
28. Tilintarkastajan työ on jo nyt muuttunut valtavasti, miten se tulee jatkossa muuttumaan?